ULg Library
http://lib.ulg.ac.be
DONum
http://donum.ulg.ac.be

Aromatum, et simplicium aliquot medicamentorum apud Indos nascentium historia: primum quidem Lusitanica lingua per dialogos conscripta, a d. Garcia ab Horto, proregis Indiae medico: deinde Latino sermone in epitomen contracta, & iconibus ad viuum expressis, locupletioribusque annotatiunculis illustrata a Carolo Clusio Atrebate

Auteur(s), créateur(s), collaborateur(s) : Orta, Garcia de; Plantijnsche Drukkerij
Type d'objet représenté : Livre, monographie
Lieu de création de l'objet original : Anvers (Belgique)
Identifiant(s) : R00041A (cote ULiège); ALMA150757 (code-barres ULiège)
Accès ouvert - Domaine public
URL permanente : http://hdl.handle.net/2268.1/9701

Les reproductions numériques disponibles sur DONum sont en faible résolution, facilitant le téléchargement. Des fichiers de haute qualité peuvent être obtenus sur conditions, via notre formulaire de contact (feedback).
Certaines de ces reproductions peuvent être payantes. Un devis vous sera envoyé par courriel.

Les documents disponibles sur DONum peuvent être protégés par le droit d'auteur. Ils sont soumis aux règles habituelles de bon usage.

AROMATVM,
ET
SIMPLICIVM ALIQVOT
MEDICAMENTORVM APVD INDOS NASCENTIVM
HISTORIA:

Primùm quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, à D. GARCIA AB HORTO, Proregis Indiæ Medico:

Deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconibus ad vivum expressis, locupletioribusq́, annotatiunculis illustrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

TERTIA EDITIO.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
CIↃ. IↃ. LXXIX.

UNIVERSITÉ DE LIÈGE BIBLIOTHÈQUE

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra Christophori Plantini voluntatem* Historiam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos nascentium, &c. *imprimat, aut alibi impressam importet, venalémue habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate.*

Subsig. I. de Witte.

Ex Bibliotheca Regia Berolinensi.

VEND. EX BIBL. REG. BEROL.

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT D. Garçias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ lóga cura & diligenti ſtudio apud Indos (voi triginta amplius annis medicinâ fecit) obſeruauit: ſed Luſitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametſi, vt ipſe refert, Latinè eum ſcripſiſſet. Hunc ego beneuole Lector in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cõtraxi, paulo forſitan commodiore ordine ſingula diſponens, quàm antè fuerant, atque nõnulla etiam reiiciens, quæ non multũ ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinè alphabeticum ſecutus ſit noſter auctor: multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in Dialogis cõtingere ſolet. Eum verò laborem eo libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei herbariæ ſtudio ſummoperè ſim delectatus, tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri auctoris exemplum ſecutura arbitrer.

CVM verò variorum auctorum teſtimonio vta-

nio vtatur, locos diligenter contulimus atque adscripsimus, in Auicenna postremam editionem, Venetam scilicet anni M. D. LXIIII. secuti. Addidimus insuper ad singula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot aromatum iconesad viuum exprimi curauimus. Quòd si qualemcumq. hác nostram opellam gratam esse animaduertero, alia propediem non minus forsitan vtilia in studiosorum rei herbarię gratiam publicè proferam.

Ioan. Posthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio sermone dedisti,
Ille suis patrio quæ dedit antè sono.
Vestra simul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.

ARO-

AROMATVM, ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ, LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

AMBARVM *Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quæ sciam nationibus notum est, aut variato dumtaxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij sperma Balenæ esse asserunt: alij bellua cuiusdã marinæ excrementũ, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullũ Ambarum inuentatur vbi frequentissimæ sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cõsona plerisq; visa est.* Ambarum Balenarum sperma non esse. Ambarum Bitumen videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnà cum saxis interdum in littus eiici: quæ sententia verisimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum plantibus Eurus, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq; eum tractum eiicitur è Maldiuis insulis, quæ ad Orientem spectant. Plantibus verò Fauonius, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo. cùm de Naledíua dicẽdum sit: etenim* Nale *lingua Malabarica significat quatuor, &* Diua *insulam: Naledíua igitur pronuntiandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio,* Insulæ de Naledíua. Angediua insula.

12. leucis distant, quòd quinque sint numero conterminæ; Ange enim eorum linguæ quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldiua mentionem incidissem.

Azel piscis.

SCRIBVNT iidem locis sup. citatis, Ambarum deuorari a pisce quodam Azel nuncupato. sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ conueniens, & minimè noxium

Ambari esu Azel non interite.

(nisi fortè cibis innoxiis admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haud quaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cùm Ambarum sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Ambarum cor reficit.

SCRIBIT Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphuræ genus inuenitri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: Laudatissimum verò id censeri quod Arabibus Aſcap dicitur. Quam verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & ficca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

Caphuram Aſcap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionẽ et Auicennam occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapionis simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus

*Arabibus idem significat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eã Zingue vocat. Sic Auicenna lib.2.cap.63.epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum *, à Zeilan fortè laudatissima totius Orientis insula, quam falso vrbem esse Lacuna cõmentin Dioſc.lib.1. cap.20.existimauit, cùm sit insula multis vrbibus exculta.*

Hæc sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aetium, huius meminit.

Ceterum hæc meæ est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nõnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quãtitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit. Auctoris de Ambaro opinio. Insula ex Ambaro.

Anno 1555. circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmẽtum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam cõmmercij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus à Sofala ad Brauaſque, Ambaro abundat. Promontorium Comorim. Ambari fragmentum 15. libras pendens.

Invenitur etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.

*Refertum verò est plerumque auiũ rostris, *quas*

in eo nidulari credibile est; interdū conchylijs testisq; ostreorum permixtū inuenitur, quæ contactu Ambaro adhærent.

Ambari delectus.

PORRO *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq; plurimum ad candorem accedit, videlicet quòd cinerei sit coloris, aut quòd ex venis, nunc cinereis, nunc candicātibus constet, leue, quodq; acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.*

NOTA *est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq; non magno æstimat, sed paulo pòst in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.*

MAGNA *verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autē pretium intēditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquā maiori in pretio est quàm in Chinarū regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.*

Ambarum magna in æstimatione apud Chinenses. Cate ponderis genus.

*Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

*Huiusmodi rostella in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Morganus Pharmacopœus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat noster Auctor, verùm Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rassio Chirurgo Regio edoctus.

ADVEHITVR *Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celebertimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocoſotl arbore ſtillare, Mexicana historia tradit in hunc modum*

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocoſotl arbor præ-grandis, & venuſta, foliis Hederæ ſimilibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipſius polline permixtus, elegans odoratúmque ſuffimentum præbet. Ocoſotl. Liquidambar.

De Aloë. CAP. II.

QVÆ *Aloë Latinis, ἀλόη Græcis, hanc Arabes, Perſæ & Turci* Cebar *vocant, (nam quòd* Laber *à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librariorũ negligentia factũ eſſe exiſtimo; ſiquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet) Guzarate vero (quos Gedroſios putant) & Decan incolæ* Areaa; *Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant,* Catecomer; *Hiſpani,* Açibar; *Luſitani,* Azeure *appellãt.* Aloë. ἀλόη. Cebar. Areaa. Catecomer. Açibar. Azeure.

FIT *ex Aloes herbæ ſiccatæ ſucco, quæ plurima naſcitur in Cambaya, Bengala, aliiſq́; multis locis. Ceterum Laudatiſſima eſt in Socotora, quæ inde ad Arabes, Perſas, Turcos, demque per vniuerſam Europam defertur, eamq́; ob cauſam Aloën Socotorinam appellant. Diſtat autem hæc inſula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: qua de re non minus Arabica quàm Aethiopica dici poteſt, quòd altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.* Aloës natales. Aloë Socotorina. Socotora inſula.

NEC *verò ſuccus hic extrahitur in quadam dumtaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Dioſc. lib. 3. cap. 23. ſed per totam inſulam, quæ nullis vrbibus exculta eſt, ſed pagos dumtaxat habet cum multis gregibus: neque latercuſis ad excipiendum ſuccum ſubſternitur pauimentũ, vt idẽ auctor eſt, quandoquidem in tota inſula non eſt tanta polities.* Socotora nullas vrbes habet.

NEC *hi audiendi qui ſuccum ex ſuperiori plantæ parte profluentem, eo qui media aut infima parte proſiluit, præſtantiorem faciunt: ſiquidem omnis ſuccus bonus eſt, & arena caret, ſi adhibita diligentia extrahatur.*

PRÆTEREA *non adulteratur, nimia etenim eius eſt quantitas: ſed quòd incolæ negligentiores ſint in auferendis ſordibus quas hic ſuccus ſecum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob cauſam minus adhibenda fides eſt Dioſc. lib. 3.* Aloën non adulterata.

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cùm exigua sit iis in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin translatum, aliis in regionibus adulterari posit.

Aloë Socotorina optima.

PORRÒ quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solùm vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adē, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere * Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexādriam: facilè tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, aliisq; locis aduehitur: Socotorinæq; pretium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.

Aloës delectus.

Vnicum esse Aloës genus.

NEC eius plura sunt genera *, vt volunt Arabes, sed vnicum dumtaxat, tametsi varia illi indant nomina.

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq. minus male Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinā autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo ma-

Aloë Alexandrina.

mo maris Erythrai sita est, & Alexandriam ad Nili ostiũ, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloe.

NASCITVR verò non modò in maritimis, sed etiã desertis Indiæ locis, cùm eam vbiq; viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius inuentri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus. Aloën plantam non in maritimis dumtaxat nasci.

HVIVS vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abohali apud eos dictum, & eius libros quinque Canum edidicerunt, legerúntque Razen, quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in vsu est; Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quam Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tam etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumque in suis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë et myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis. Mesue Arabicus, alius à nostro. Menxus. Mocebar medicamẽtum.

MEDICVM vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamẽto familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propinãt iis qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui puruletas excernunt vrinas, non sine magno successu & ægrorum commodo; nam illico curãtur. Eius vsus etiam Aucupibus notus est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hic similiter in India maturandis phlegmonibus idonea. Aloës plantæ medicus vsus.

QVAMOBREM hallucinari mihi videtur Mat-

thiolus,

thiolus, in Dioſc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad ſpectaculum potius foueri aſſerit quàm ad medicum vſum. Quod verò Antonius Muſa in Exam. ſimpl. neget Aloën herbam amaram eſſe, magis mirum: nam ſæpe deguſtatam admodum amaram inueni; quod & vicinior pars erat radici, eo amarior mihi viſa eſt; extrema autem folia amarore carere mihi viſa ſunt. Tota planta viroſo odore prædita eſt.

Aloë planta amara.

CETERVM quoniam controuerſia eſt inter nonnullos Auctores, debeantne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum ſumi, an verò ſecundum cibum, & an illico à cibo, pauca viſum eſt hic adducere, tametſi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores ſedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem eſſe, ſi pota ea ſumatur cibus, modicus videlicet & boni ſuci: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; ſequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum ſit debile, non euacuabit, niſi ſtatim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni ſuccipſumptione, vt eo digeſto melius euacuare poſſit. Paulus lib. 7. cap. 4. contrà, manè ſumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli ſuis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, ſed conciliari facilè poſſunt. Cùm verò controuerſia ſit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento miſceatur, ſuperuacaneum eſſe iudico de his plura agere.

Medicamẽta exhibendi apud Indos ratio.

SED præter inſtitutum facere mihi non videbor, ſi hìc paucula quædã inſeram de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obſeruant. Catapotia & liquidiora medicamenta ſummo diluculo exhibentur, noſtratium more, abſtinendo deinde quinque horarum ſpatio à cibo, potu, & ſomno. Quòd ſi infra hoc tempus non purgentur, roborando ſtomacho ſtudent ex Auicennæ præcepto, quod

quod sit sumptis duabus mastiches drachmis in stillaticio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq; lineum felle madentem vmbilico imponentes ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facultatem excitandã, si opus sit. Sin post has quinque horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimonijs niti videtur.

TAMETSI Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionem illam Rufi quæ Aloën, ammoniacũ, myrrham & vinum recipit, ibique occasionem nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumque scriptorum more, qui in Arabes plerumq; inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollãt. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamẽtum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum est. Potio Rufi. Catapotia Rasis.

MANARDVS, lib. 1. epist. 1. aliiq; nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula adeò reserare, vt inde postea sanguis facilè fluat, eámque ob causam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusq; stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed eas potius obstruere: neque rectè scribere Mesuen, qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat, Aloë hæmorrhoidibus non cõuenit. Aloë hæmorrhoides obstruit.

adferat, melliq; admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumerò expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat sel animantiũ, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinẽt pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quam si foris adhibeãtur; veluti Scilla, quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumẽto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloës diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLINIVM lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inuenirí tradit. *Ego non modo medicos Iudæos, sed etiã Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogaui de hoc Pliny loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.

Nulla Aloë fossilis.

Cairum.

* Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis; quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph capriuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur

eaturautem à Mauritanis Meſera: ſed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxiſſe creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Cairo ſortita eſt. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, poſtquam Turcorum Imperator Conſtantinopoli occupata, illic regiam fixit ſedem, confluentibus nimirum ed hominibus. Meſera.

*Galeno adſcriptus ad Patemianum cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat poſt cœnam.

*Aloën poſt cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuerſiam Nicolaus Roratius in ſuis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

*Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri. ſed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturam.

De Altiht. CAP. III.

TANTA *eſt in nominib. Altiht, Anjuden, Aſa fœtida, Aſa dulcis ſiue odorata, & Laſerpicium confuſio, vt vix explicare me poſſim: quandoquidem hactenus neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam deſcribere mihi potuerit.*

VOLVNT *nonnulli ex Coraſone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametſi iſtic ex regno Deli adferri vulgo aſſerant, regione admodum frigida, quæ ad Coraſone vſque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. teſtimonio extenditur.*

ILLVD *autem certum eſt, hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nõnullis* Antit: *nam cuicunq. Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum oſtenderis, ſtatim id* Altiht *ſiue* Antit *eſſe pronuntiabit.* Altiht. Antit. Imgu. Imgara.

PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibuſdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ deſcriptionem habere difficile eſt.* Anjuden. Angeidan.

MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus inſignitum eſt hoc medicamẽtum, veluti eſt* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.* Almharut.

QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Aſam *verſit, igno-* Aſa.

tit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed Laser vertisse; idq; vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non esse nomen plantæ Laseriferæ, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur Gerard. Cremon. Commentariis in Rasin, cap. de Diminutione cottus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic respōsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cùm ex Bætica Hispaniæ oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (quæ nonnullis Babylon fuisse putatur, certò tamen resciui Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extent*

Vzbeque. *vestigia) in prouincia Vzbeque sita. (Est verò Vzbeque pars Tartariæ strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendiis militant: fortè autem Parthi sunt, Romanis olim adeò infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi* Araby, *id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq; Philosophorum & falsi Prophetæ opera. Nostrorum verò Mauritanorum linguam* Magaraby *nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; siquidem* garby *Occidentem Arabicè sonat, &* ma *eorum.*

Altiht. CETERVM Altiht *nihil aliud est quàm ipsa planta Laseriferæ, veluti plerumq. sumitur gummi pro ipsa plāta.*

Asa dulcis. VERVM *obiiciet aliquis: Si* Altiht *non est Asa dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent, eum verò*

Robalçuz. *qui probè coctus sit & densatus,* Robalçuz (*Rob enim Arabice densatum sonat, & Al est articulus genitiuus apud Arabes*) *hinc*

bes) hinc depromptum esse nomen Asæ dulcis verisimile est.

CETERVM Altiht *Arabum, esse Laserpitium Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit: satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251 qui de* Altiht *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus et Dioscor. de Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorũ opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitium veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solum vtilem, idq; rarò; in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentũ simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm Asa fœtida, cum medico in vsu, tum condiẽdis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes * & omnes gentiles Prouinciæ Cambayæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus commiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Bauli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus dumtaxat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi cõdimenta istorum Baneanum cum à saporis tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustaui, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq; iusculis neque condimẽtis valde delector: odore certè suo non erãt molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asæ fœtidæ.*

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt deiecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Asa, vt sunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroborationem, flatusq; discutiendos medicamenti loco vti.*

Asæ facultates.

Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedam secuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi aliis medicamentis permistam.

SED *non possum nõ mirari Matthæi Syluatici cap. 47. de* Anjuden *oscitantiam, qui Galen citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cùm omnes vno ore Laser magnopere cõmendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.*

Asa in dolore dentium.

SOLENT *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiã illi tribuit Dioscor. lib. 3. cap 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto præcipitauit. Sed usforsitan cachexia laborant, & medicamentum eos humores quibus turgebant, nimium commouit.*

Asa venerem stimulat.

MAGNI *apud Indos est pretij, quòd eo plurimũ vtantur etiam in venere proritanda. Radicis verò, aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.*

Laseris descriptio.

IS *verò quem suprà dixi Asa sola sapius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conici, prius illita sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamq; ob causam si quid in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.*

FREQVENS *verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.*

Laseris duo genera.

PORRO *Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & transluces; alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id* Guzarate *conuehitur ex Chitor, vt aiunt, & ex Patane & Dely.*

& Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij est sincerum, neque facilè mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in puriorisdefectu. Sincerum validioris est odoris, quam sordidum. vtrumque tamen mihi fœtet, sed id magis, quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim male olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim ægros purgauit qui à Rhabarbaro abhorrebat, quòd illi Spicam admiscerem. Styrax liquida. Algalia.

MIRARI subit Antonium Musam, Exam. simp. qui adeò credulus fuit, vt his fidem adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt posteà ostendemus) plantam consimilem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

SIC Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem, magnã, foris nigricãtem, intus candidã, quæ cum suo liquore & semine mira fragret incũditate. Huic ob insignes virtutes illustria indiderũt nomina: namq. modò Imperatoriã, modò Angelicã, modò Sancti spiritus radicẽ appellant Herbarij, eiq; calfacientẽ siccatoriamq; vim in tertio signãt absceſſu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilentiæ populatim sæuientis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare, Imperatoria. Angelica, eiusque facultates.

si tantùm in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æstatem ex stillaticio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina & sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinationes valere, alióque præterea morbos, quos breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici memminerunt. Etsi quos nares consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinione, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudæum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem suam.

Laserpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudçum.

SED *eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdem sententiæ fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.*

Baneanes. *Quoniam hoc capite totoque adeò opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negotiatores appellandi veniant, quàm Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeò stricte obseruant, vt plerumque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur napis, non allijs, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu pauciſſima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli intes hos superstitiosiores, vigintiinterdum diebus omni cibo abstinent.*

FORMICIS *aquam saccharo edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese elemosynam in pauperes conferre: sed & auibus aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarentur, quæ sanitati restituræ quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.*

Bramenes. HANC *similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati (quæ vox*

(quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibũ non attingunt, maioriq́ue sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniũ, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasque plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro auctore desumpsi, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio. CAP. IIII.

Amfiam. Ofium. Ihumani lingua.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi secuti sunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraque enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quasi tonicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Fauuia, & multa similiter.*

Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum.

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Cairo adfertur (*Meçeri *vocant) albicat, & magni est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, aliisq́; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescũt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete resciui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris.*

Opiũ Thymelea non adulterari.

Caxcax prægrande papauer.

*Nascitur istic Papauer (*caxcax *vocant nomine cum Arabibus commum) prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio*capere possit (mueniuntur etiam nostris haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem*

id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

Opij magnus vsus Asia & Africa.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam: *siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligũt, exigua quantitate sumere: alij verò plerique liberaliùs eo vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autem vt proniores in venerẽ efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem non stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nõnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.*

Opium venerem non stimulat.

ὀπιόφαγος.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Coraſonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus semper videretur, aptißimè tamen & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarium apud Veteres quatuor & viginti vncias vini, aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextarium cum diuidio vertì, quòd non haberem aptius vocabulum.

*Bellonius lib. 1. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantißimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui. CAP. V.

DIXIMVS *in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia.*

tentia. Nunc illud reſtat, vt noſtram ſententiam firmis argumentis comprobemus.

NVLLVM vnquam in condimenta recepiſſe Benjui certum eſt; Aſæ verò fœtidæ frequens eſt vſus in condiendis cibis apud Indos, vt ante diximus: ex quo patet Benjui Aſam eſſe non poſſe. Benjuinum in condimẽta non recipitur. Benjui non eſt Laſer.

MAXIMA pars Laſeris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quódque amygdaloides vocant, naſcitur in Samatra & Siam, (non in Armenia aut Syria, Africáue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Perſiam, & Aſiam minorem defertur, atque etiam (vt ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Paleſtinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Muſæ Exam. ſimpl. impoſuerunt igitur ij Luſitani, qui incolas, apud quos naſcatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laſerpitium vocare ſignificarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur. Laſer vnde. Ganga fl. Anton. Muſæ lapſus.

AD Ruellij autem lib. De nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Laſere, Imperatoriam Laſer Gallicum atque officinarum Benjuinum eſſe, contendere ſcripſimus: ſic reſpondeo. Ruellij lapſus.

CVM is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Laſere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laſeris genus eſſe non poteſt.

CETERVM noſtrum Benjui veteribus ignotũ fuiſſe omnino puto: ſiquidẽ neque Græcorum quempiam, neque quemquam Arabum hunc deſcribere memini: Nam quod Auenroës 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenzan, aut Belenzan, ſiue Petrozan exſiccantem & excalfacientem in ſecundo exceſſu habere facultatem, ſtomachum humidum & langueſcentem exſiccare, & roborare, oris odorem Benjui veteribus ignotum.

commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeò succinctâ & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

Benjui Iudæis veteribus ignotũ.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotũ fuisse ex eo conijcere licet, quòd neque Dauid, neque Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.

Benjaoy.

FIERI autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debuerit̃ potius nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostroq; multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.

Rumes.

EGO verò neq. huic Mediolanensi, neq. illis Macedonibus facilè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt: quos si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces quæ maioris essent emolumenti & quæstus, trãsportaturos credibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquam in AEthiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.

Styrax in Æthiopia.

Ludouicus Romanus.

DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hic in India cognitus fuit, nunquam eum præteriisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nũc nobis aperta sunt. Ego sanè hũc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commẽtariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut vrbem

vrbem esse potentißimam refert, in qua sint aquæ suauißimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisque annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inuenirì scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiúsque suauis, copia, & egregia lignorũ materia. Ex quibus videre licet, non multũ fidei tribuendũ esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amygdaloides.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quódque vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.

Muscꝰ lapsus.

MAXIME id prouenit in Siam & eius contermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem vnum idémque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatũ nonnumquam in farinam resoluitur, quam Musa radicum scobem esse putauit.

Benjui secũdum genus.

ALIVD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.

Benjui de Boninas.

EGO sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenses Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum

Styrax liquida Roçamalha.

Styrace liquida. Sed licet id Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrãtia & suauitate à Benjui de Bominas superabatur.

Benjui de Bominas cũ nouello permiscetur.

CETERVM *Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt ferè in reliquis similibus contingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrumque permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.*

Cominham. Louanjaoy.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas Thus de Iaoa, quod hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidẽ Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incolæ,* Vdo.

Vdo.

Benjuifera arbor.

EST *autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbram, ob ramorum frequẽtiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in aerem elatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limoneæ foliis, non tamen adeò virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur. Latiora tamen sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.*

Benjui præstantiss.

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Bominas emittunt, quod est ex prouincia Bayros, idq; præstantius est eo quod in Sian nascitur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.*

HÆC omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatẽ, maximum subeun-

ſubeundum eſt periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis ſiluis frequentiam. Tigris. Reimones.

SI *quid verò eis quæ nunc diſceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, ſed & aliis omnibus canere non pudebit.*

* Credibile eſt noſtro huic auctori ab aliquo impoſitum fuiſſe, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut ſanè aliud habuiſſe exemplar, quàm ea quæ paſſim Ludouici Romani nomine circũferuntur. Nam lib. 3. cap. 1. de Ormuz agens, *Aquarum*, inquit, *potu ſuauium, annonæ que mira caritas: inuehuntur ferè omnia*, quemadmodum & noſter auctor hoc loco aſſerit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucaque ligna*. nuſquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Luſitanus enatratione 71. cap. de Myrrha, præſtantiſſimum Myrrhæ genus eſſe cenſet, quam Dioſcorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ ſupra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, ſupra Gangeticum ſinum.

De Thure. CAP. VI.

CVM *Veteres duo Thuris eſſe genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis diſſerendum exiſtimaui.*

PER *vniuerſam Indiam Thus non naſci certiſſimũ eſt: cùm quicquid Thuris hic conſumitur, & hinc in Luſitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non poſſum ergo non mirari à quo Dioſcorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. ſecutus eſt) Thus in India naſci acceperit. De Arabibus minus mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum eſſe vult Dioſcorides, Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.* Thus in India non naſcitur.

CETERVM *Thus Arabibus, apud quos ſolum prouenit*, Louan *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533.* Conder, *id eſt Reſina* (çamac *enim illis eſt gummi, veluti* çamac Arabi, *id eſt, gummi Arabicum) Serapioni lib. ſimpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, ſed omnes Thus à* Louan. çamac. Ronder.

quoquam

quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam Conder vocare, & plerosque omnes Louan. Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis Louan etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimúmque & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert minus, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, misi Regis permissu. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xael, & aliis Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conuenire solent, modò laudatum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi Melato appellant.

Conder.

Thus montanum.

Thus in planitie natum.

Thus masculum. Melato.

LAVDATISSIMI, huc etiam delati, vile est pretium: centenæ enim libræ duobus dumtaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnumquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?

Thuris vilitas.

Thus non adulteratur.

MVLTVS est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnumquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alios profluuia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.

Thuris vsus.

PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

Thuris planta.

De Myr-

De Myrrha. CAP. VII.

PLVRIMA *adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur : tum etiã ex regione Abexim, quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Illud dumtaxat adiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sacrificio Aethiopiæ, Episcopo Armenio intellexi : videlicet genus esse quoddam hominum montanum, & siluestre (quos Bodoins vocant, linguáque pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldæa regione sic illis vocata se adferre asserit.* Myrrha. Bola. Bodoins.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentari sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium.

De Lacca. CAP. VIII.

QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes, Persæ, & Turci* Loc Sumutri, *quàsi dicas Laccam è Samatra, nuncupant : non quòd Samatra sit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen est* Lac ; *in Pegu verò & Martaban, vbi præstantissima est,* Trec, *atque istuc è Lamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancusal, *vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellauit : neque* Sac, *vt apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. corruptè legitur.* Lacca. Loc Sumutri. Lac. Trec. Sac.

CETERVM *cùm ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur,*

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

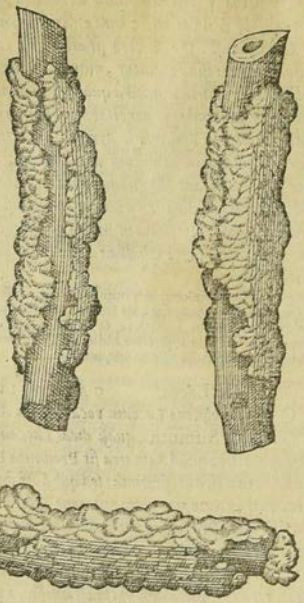

nascitur, Trec vocetur, mirabitur aliquis, cur nomẽ Lac, Loc, aut Luc inuenerit. Sed hanc fuisse causam conijcio: quòd hoc medicamentum in Loc siue mellis crassitiem dissolueretur cùm ad inficiẽdum, tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in quibus

quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pegu & Martabæ incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam affirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum superare solere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis inici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & eæ quidem alatæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse otij negabant, vt hæc adeò diligenter animaduerterent, sed famam vulgarem eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentémque, qui istic fuerat. Dixit is vastam arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus aliisq; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exfugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in vmbra siccari, donec decideret ramuli; Lacca autem ipsa velut in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera esset, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhærerent fragmenta, deteriorem censeri. Inueniri etiam solidam & minimè sinceram, quam postea colliquarent, & in pollinem reducerent, eamq; viliorem censeri, quoniam multam terram admixtã haberet. Deinde negotium dedi quibusnam qui Pegu profecturi erant, vt an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verissima eum dixisse. Idẽ postea verum esse didici in Balaguate profectus, vbi nõnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc itẽ mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in se-

Variæ de Lacca sententiæ.

Laccæ historia.

Berifera arbor.

in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cœli temperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quòd plerumque alæ formicarum Laccæ permistæ conspiciuntur.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA autem hæc Laccæ, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis vtimur, cõficiuntur, admixtis iis coloribus, quos maximè expetimus. Iisdem & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est.

Laccæ planta dissimilis Myrto.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum secutus, Laccam, quam ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque odoratam esse scribit, deberéque cum delectu sumi, eósque reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autẽ Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neque Myrrhæ similis est, quoniam hac in extimis ramis elaboretur; Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructiones aperit.

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccę facultates Carabę dissimiles.

CETERVM erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quòd Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm tamen

Lacca non est Cancamum.

tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cheichem agens, quasi diuersa essent simplicia. Cheichem.

SERAPIO libr. simpl. cap. 181. de sententia Dioscoridis & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadam tenus referens. Deinde ex sententia Rhasis in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat, è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum furculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellat. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba. Gubera.

SED, quod pace tanti viri dictu volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse tam diximus, nullique Græcorum cognitam fuisse asserimus. Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM autem in Arabia non nasci palam est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cùm nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur. nec etiam est Chermes Arabum, cùm id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.

QVANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctissimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Dioscor. commentariis lib. 1. cap. 23.

EORVM item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt refelli de- Benjui non est Cancamum.

beat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

VERVM *si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eáque etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.*

Dialacca.

Cancamum quid sit. Anime.

ERIT *autem Græcorum Cancamum, mea sentētia, id quod nos Animè vocamus*, ad sussimēta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima, aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum.*

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Bresiliana regione inueniri contendunt, & genus illud picis siue Bituminis Resinæúe, in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisq; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

*Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum, quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruecina ea contusa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

Anime.

*Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fuluescit, & pellucidum est, planeque nobilius illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinę Colophoniā vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceū retorridumque. Omnia verò iucundum in suffumigiis spirant odorem, idémque videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

DE Ani-

De Anime (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & insulis illi circumiacétibus Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi hoc, vt testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhæ quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tamquam improbum cõmemorat, & Mineam. (*Dios. habet Arumneam, Galenus tamẽ Mineæ meminit*) à terra vnde præcipuè nascitur eã appellat, quãquam Anime.

BDELLII CORTVSI FRVCTVS.

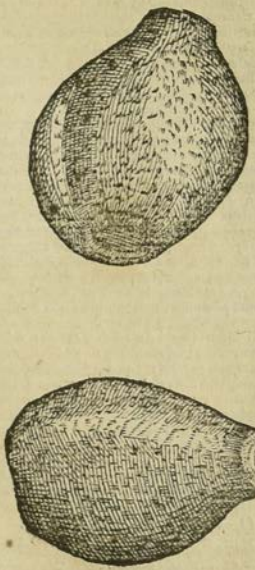

C 2 Seraipo

Serapio Amineam nominet. Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cùm apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, cùm Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Anijmo deinceps vtemur.

Myrrha. ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrha est; quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quam apud Dioscor. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodonæus medicus Mechlinien sis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucem Faufel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adnicerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaræque, de qua posteà, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

Bdellium. EST verò Bdellij fructus à Cortuso missus juglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior, triangulari ferè forma, obiongiore tamen, & ad ficum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliúque Græci gummi Bdellij dumtaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdellum nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

NON desunt, qui fructum hunc, quem pro Bdellio exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi capitis lib. tertij, Plinius lib. 13. cap. 9. meminerunt.

De Caphura. CAP. IX.

NON *dubiũ est, quin multũ Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquãdo eorum meminerunt,*

nerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuêre. Quòd si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit, quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quasue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quáque forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint nec ne, posséntne cum nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescẽtem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera; tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnullæ cum dubitatione profero.

CETERVM vt ad institutum reuertamur, Capur & Cafur omnibus Arabibus dicitur; quoniam apud eos literæ f & p magnam inter se habent affinitatem. Quòd si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium depranatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est. Capur, Cafur.

EST verò Caphura, nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aetium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citẽt, falso tamen id illi acceßit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nũquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius Caphuræ duo genera.

Caphura de China.

libra tanti emitur, quanti centena libræ eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaq; in Europam defertur, in panes orbiculares coacta, quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur non simplex.

Caphura de Burneo.

EA Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, et in pedes. Eius quæ ex capite est libra, pendit pardãs octoginta: (est verò Pardan* monetæ aureæ apud Indos genus quod conficit decem regales Castellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumẽta cuprea sumũt inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendũt habere solent) per quæ Caphurã transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continẽs transmissa est, certum habet pretium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam pendit pretium. In ea verò discernenda adeò sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtam dextrè distinguere norint, pretiúmque iustum imponere; nec facile inueniatur, qui eos fallere possit.

Baneanum industria.

Caphuræ historia.

MVLTA nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorũ in quibus Serapio et Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quã Serapio lib. simp. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicẽna lib. 2. cap. 134. Alçuz* appellat, de Sõda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptũ est vocabulũ, debebatq; è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.

EST

EST autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, et alij quidã putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphuræ arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodã femoris crassitie donato Gubernatori Domino Ioãni de Crasto; denig; in tabella palmũ lata apud quendã Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdũ in arboris concauum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennæ lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligendæ gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortunæ nimirum id illis (vt aiunt) elargiente. Caphuræ colligendæ ratio.

QVÆ ex Burneo adfertur, plerumque admista habet minutissima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam, Chamderros illis vocatum, Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur; id vitium ex sordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore, contrahi affirmant. Sed facile à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittũt, addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur, nõ multum de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit. Caphuræ adulterium. Chamderros gummi. Caphuræ expurgandæ ratio.

VTRIVSQVE generis meminisse videtur Serapio,

loco sup. citato; sed obscurè admodum, cum ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quàm quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maiorig; forma esse, quam quæ ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quāitas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo amplíores.

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, saligni similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumque ferat. Illud autem certò scio, materiam esse cinerei coloris, fagimæ ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi fortè ætate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & prealtam esse arborem, latissimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.

FABVLOSVM est quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.

Serapionis aliorumque lapsus.

NEC minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit. Nam cùm insula Samatra

Samatra insula.

Taprobana.

(quam nonnulli Taprobanam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphuræ prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis

Caphura de China.

Caphura de China composita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Ca-

niam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, desicitè Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falso de Burneo, nuncupare. Addunt item isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur: Caphuram verò de Burneo minimè.

MIHI sanè compositum medicamētum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus constari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium est minimè compositam aut facticiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse solent. Itaque cùm Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multum sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hîc in India manere.

AVENROIS 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cum autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico. Auenrois lapsus.

SCRIBIT Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus scisitatus sum, nemmem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facilè adducor, vt credam Bellunensem cum in hac aquâ describenda, tum in eius temperamento lapsum esse. Bellunensis lapsus.

SCRIBVNT Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per

omnia secutus Matthiolus, in libr. 1. Dioſc. cap. 75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præſtare, quæ à Rege quodam Rihab (qui primus de albandæ Caphuræ ratione admonuit) Riachina ſit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non poſſum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores ſunt, quam vt tali mangonio operam dare opus habeant.

Caphura Riachina nulla.

RHASES *de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique ſequuntur, frigidam & ſiccam tertio ordine conſtituit.*

Caphura frigida eſt.

IN *ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam eſſe, ob illum odorem & partiũ tenuitatem quibus prædita eſt *. Sed poſteaquam experimento didici in Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam aduſtis impoſitam, nuus frigiditatem retuliſſe, illico ſententiam mutaui. Adde, quòd omnes apud quos naſcitur, frigidam aſſerunt. Neque verò obeſt quòd odorata ſit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in ſuperficie eſt odor, contra quàm in Santalo & Roſis, quæ ob ſuam adſtrictionem odorem in ſe retinent.*

Caphura vigilias excitat.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id poteſt, quandoquidem ipſius teſtimonio frigida eſt, ſoleantq; frigida ſomnum cõciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vſurpata. Si quis verò ſæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exſiccat, & vigilias creat. Magnus eius vſus eſt his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.*

Perdan.

*Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap. 4. deſcribit forma anguſtiore contractioreque quàm ſint Saraphi Babylonici, ſed longè craſſiore: cui ab altera parte pro ſuperſcriptione bini ſint inſculpti dæmones, ab altera verò neſcio quid litteris exaratum cernitur. Mendoſus tamen eſt codex, & Perday pro Perdan legit.

*Poſtremæ editionis exemplaria non meminerunt Alſuz, ſed Alkanſuri dumtaxat, & ariagie, deinde alezeid, & aleſcek.

*Cõſulendus in hãc rẽ Matthiol. cõmentariis in Dioſc. lib. 1. cap. 75.

De Ca-

De Cate, siue Lycio. CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniã ordo sic postulat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringẽte, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.*

PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitanæ regi parẽtibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliisq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatorijs plurimus eius cum Betre est vsus.* Lycij natales.

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes est* Cate, *in Malaca* Cato. Cate, Cato.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululum immutatũ, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idẽ nomen obtinet: quemadmodum in Cosli vocabulo accidit, quod licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho *lingua prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.* Vplot. Pucho.

CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici *simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum* sempiternum *nũcupatur. Ex eo propter* Lycij historia. Lignũ sempiternum.

propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idoneæ in mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic vocant: cur autem ipsum succum Cate vocent, nulla ratione consequi possum.

Hacchic.

Lycij extrahendi ratio.

PORRO succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina Nachani * (sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.

Nachani quid sit.

Lycij vires.

OPTIMVM est medicamentũ non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & cõstringendũ, verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.

NVNC superest, fueritne Cate veteribus cognitum, examinemus.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdémque facultatibus pollere censetur quibus nostrum Cate. Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cum à Dioscorid. lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniã in Lycia primum inter Græcos eius vsus repertus sit, optimumq; istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhadh appellant, easdémque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.

Cate, quid sit.

Hadhadh.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopolæ in conquiren-

*conquirendis legitimis medicamentis diligẽtiores essent, & in ædibus Indicis * nuncupatis Olysipone requirerent, posset eius tum etiam Faufel siue Arecæ magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.* Faufel.

*Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia cẽsenda est quàm ea quæ nostro Auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

* Huius sementis etiam meminit is qui naufragium Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo supra promontorium Bonæ spei ad scopulos allisa est, describit, aitque Sinapi similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Æthiopiæ ora maritima. præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio, in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Olysiponem Liburnicis regiis aduehuntur.

De Manna. CAP. XI.

*An Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror *. Ego paucula dumtaxat hic subiiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.*

Eius igitur tria agnoscimus hic genera, ex prouincia Vzbeque deportata. Mannæ tria genera.

Primum genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis, Xirqueſt, aut Xircaſt vocatur, id est, Lac ex arbore Queſt nũcupata: nã Xir lingua Persica Lac sonat; nos corrupto nomine Siracoſt nuncupamus. Est autẽ ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans. I. Xirqueſt. Xircaſt. Siracoſt.

Alterum genus dictũ Tiriamiabim aut Trungibim, vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriãdrum maioribus, colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiũtur. Vulgus Plantæ fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur, pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excesserint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, ea vti non desiiti, & sine mo- II. Tiriamiabim. Trungibim.

sine molestia purgare semper deprehendi.

III. TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admistis plerumque solis. Calabrinæ persimilis est hæc Manna, pluriſque æstimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Persica admodum celebri.*

Mannæ genus aliud. ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimile: sed facilè corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non asseruetur.*

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 71. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiam recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò auctorumque nostri, atque adeò omnium qui de hac re hactenus scripserunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obseruationum, sub finem cap. 65.

De Tabaxir. CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrinæ Auctorum compositiones ingrediatur, quas intrò assumere licet: non mirum est, si dubitatio orta*

Spodium vnicum. *sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum est, & minimè intrò assumi potest, idem sit. Sed, vt verum fateamur, vnicum est in orbe Spodiū, siue Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatū, in cuius penuria Græci ἀντίσποδα parabant.*

HVIC *autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonenſis, in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus est Spodium, cùm non minus inter se differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini secuti sunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentque medica-*

medicamentorũ nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina redd.

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquórue alicubi cõcretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est.* Tabaxir.

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu, *quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mambu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu. Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir mira caritas.

ARBOR *in qua gignitur, interdum magna est, & instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq; interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem disitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eũ humorẽ continẽt, at ij dũtaxat quos Bisnager, Batecala, & pars Prouinciæ Malauar profert.* Tabaxir historia.

HIC *autem liquor concretus, interdũ nigricans & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatẽ, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis ramis*

ramis quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT huius Rhases, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem Saraiscir pro Tabaxir legat.

Auicennæ lapsus.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.

σποδὸς. Tutia. Antipoda ex ossibus Elephanti nulla.

CETERVM σποδὸς, quæ Arabum est Tutia, aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius penuria antispodium fieri censent nonnulli ex ossibus Elephanti: sed quam id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abiici sciam.

PORRO, quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue Tutia in medicamentis a Græcis descriptis, quæ nusquam nisi externis remedijs hoc medicamentum admouent: Tabaxir verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.

Tabaxir facultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio Tabaxir internis & externus conuenit ardoribus, tum etiam bilijosis febribus & dysenterijs.

De Tutia. CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inuentri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicum esse asserit.

Tutia Lusitanorum.

SED vt verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitam, Tutia inuenitur, siue Græcorum σποδὸς: aut æs, aliúdue aliquod metallum ex quo conflari Tutia posit. Sed ea Tutia qua nos hic vtimur, quamq; in Lusita-

Lusitaniam & Hispanicas, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi ἀντίποδα appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum similiumque rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atque conflari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine Goan, quæ fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat; sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italiæ & Galliæ communicatur.*

Goan arbor.

ἀντίποδες Alexádrina.

*Immo vt Matthiolus suis in Dioscor. commentariis lib. 5. cap. 46. censet, Cadmia potius ex xrariis Germaniæ fornicibus petita vruntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopolæ, facilè Pompholygem ex iisdem fornicibus accipere possent, & sua antispoda, quæ, vt idem auctor est, p'erumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reticerent.

De Ebore. CAP. XIIII.

Ossivm Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli, vt modò retulimus, falsò tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumētis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.

Dentes Elephantini dumtaxat expetiti.

Appellatvr autem Arabibus Elephantus Fil: (ipse verò dens Cenalfil, quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan, Ati: in Malauar, Ane: in Canara, Açete: Aethiopibus, Ytembo: nullis verò nationibus quod sciam Baro, licet Simon Genuensis id affirmet.*

Fil. Cenalfil. Ati, Ane. Açete, Ytembo. Baro.

Nvllivs in medicina vsus sunt ipsi dentes apud

Magnus Eboris apud Indos vsus.

Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auicennæ præscripto in iisdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & instrumentis monilibusq; fabricandis tantus eorum est vsus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ est à Sofala, vsque ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes qui ex plerisque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potissima pars Cambaya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis institutum, vt è vita sub'ato aliquo ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta singulæ mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud eos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeo magno æstimantur; magni verò, ingentis sunt pretij.

Superstitio Indicarum mulierum.

Elephantini dentes non sunt deciduí.

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Fœminæ verò iis magna ex parte carent, tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimonij gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

Elephanti crudis carnibus Æthiopes vescuntur.

PORRO Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomnius metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est si eorũ rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerumque laborant; interdũ verò adeò in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur,

Naires.

disrum-

disrumpantq́ catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.

CETERVM *præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prœliis vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in prœlium educunt, alij plures, plerique pauciores.* Elephantorum vtilitas.

CRVDELE *est id spectaculum, quando Elephanti veluti monomachia prœliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrũt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.* Elephantorum pugna.

FALSVM *est quod quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congrediãtur quàm reliquæ quadrupedes.*

MVLTA *Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq́ Elephantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellũt, eorumq́ imperia reliquos agnoscere scribũt. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitiæ meminit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq́ pugnas describit.* Taprobana Zeilan fortè.

EST *autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis* Gandas *vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre* Rhinocerotis historia. Gandæ.

non contigit: illud tamen scio, Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimates, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probe scire autumant.

Monocetos. CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haud quaquam vidisse manifestò appareat. Ego hoc loco referam quæ a viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud promontorium vulgo de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant * terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quódque nunc in dextram, nunc in sinistram obuerteret; modò illud attolleret; modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter prœliari, eiúsque cornu aduersus venena laudari. Eius experimẽtum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse: alium verò cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.

Elephanti docilitas. CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quaquam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa, huic animali nihil deesse videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametsi non desint qui in Cochin publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istic locutum, petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Piluane vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, eum tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Orizam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum

de sumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem cùm retulisset Elephantus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniecit, sed cùm per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit confarcinandum vt ferat. Eum denuo sumtum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cùm continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, locutum tamen asserere non ausint.

Rex Sian. Elephantus candidus.

RVMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantissimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidum Elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Pegu.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cùm infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominũ millia fuerunt. Cingebant illi in orbẽ totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norant, deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronã contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor millia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur.

Elephantorum venatio.

pularetur. Eos verò domarũt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM *præterea Elephãtos capiendi rationem idem mihi narrauit. Intellexerat idẽ Rex Pegu ingentẽ Elephantum in siluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eò mittit, prius cõmonitas ne cum Elephantis congrederẽtur, sed signis indicarent se primùm cõgressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquã eò venissent feminæ, statim eas subsecuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in vrbẽ Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminæ ad sua stabula remearunt, subsequentibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, qua suprà retulimus, ratione domarunt.*

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES *etiã verberibus, obiurgationibus & fame, interdũ verò beneficiis domãtur. Maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos coniiciunt, donec iam fessi, vulneribusq́, & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, eos se ita exercitasse, vt feritatem deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicẽtur. procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè*

gulis ferè momentis interrogantur quî valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

MANIFESTVS autem Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elephantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsentia quidquam commouentur. Sed & in siluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nûquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant. eadem planè ratione formicas abhorrent.

Plinij lapsus.

Elephantus mûrē odit, & formicas.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. comm. in Dioscoridem docti, fossile & minerale ebur* inuentri scripserit, quandoquidē nihil à veritate magis alienum sit.

Andr. Lacunæ lapsus.

NEC minus Fuchsium lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cùm tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

Fuchsij error.

*Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

DE Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nónne Elephantus quem ante aliquot annos hic in Belgico vidimus, quemque ad Maximilianum II. tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior, nec nonum annum excessisse ferebatur.

*Non multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8 Naturalis historiæ cap. 21. Apud eosdem [videlicet Æthiopas] & quæ vocatur Eale, magnitudine Equi fluuiatilis, cauda Elephanti, colore nigra vel fulua, maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variarque aut infesta aut obliqua, vtcumque ratio monstrauit.

*Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticis, siue lib. 9. in hunc modum: Venatores vbi animaduerterunt vel montanos saltus ad stadia fermè mille in orbem continenti indagine cinxerint, ita vt constanter omnes, quem quisque cepit, in eo ambitu locum obtineant, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen &c.

Ebur fossile. *Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ natiuum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Rassio nostro, omnium Naturæ miraculorum diligentissimo obseruatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in vsu istic esse aduersus virulentorum animalium morsus.

De Canella. CAP. XV.

TAM *longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, vt innumeræ fingerẽtur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerumque eiusdẽ essent generis.*

Herodoti fabulæ.

PROPTER *locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenses (vt infrà dicemus) erãt; ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cadi, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus *.*

Alep Syriæ emporium.

*Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19. Cassia neque Cinnamomum apud Æthiopes nascitur.

CETERVM *neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerũt, magnáque ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quòd ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; pretium apud eos intenditur quoties hinc eò non defertur.*

DICET *aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, forte autem à Barbaris*

& mi-

CANELLÆ FOLIVM ET BACILLVS.

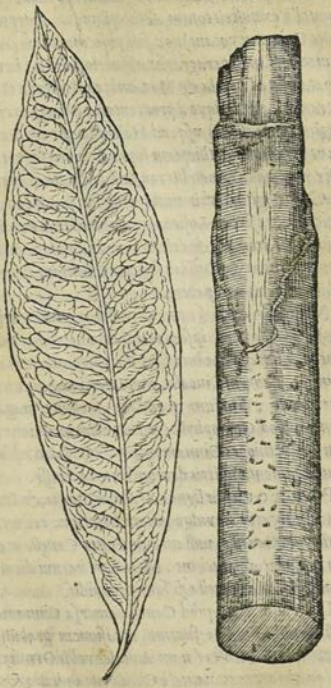

& inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam crassiorem, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non solùm secundum mare, sed & in mediterraneis peragrarùt, alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsq. ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) vsq. ad Mozambique & Melindam, ita vt vtramque Aethiopiam supra & infra Aegyptum perlustrarint; nullà tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

Guinea.

Promontorium Bonæ spei.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc est, præsertim Lusitanis; verisimile est non defutura huiusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQVE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine ostendit, quod Caryophyllos redolet: eadem ratione credendum est, Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D. Laurentij.

Fructus Caryophyllos olens.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine ducitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM quòd Canellæ diuersa Cinnamomi & Cassiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto mercatores Chinenses (nam Annales vrbis Ormuz, prodùt olim quadringentas naues è China vno eodémque tempore

cò appu-

eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicã, macerem, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferẽtes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebãt, indeq; sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatissimam, & ex Malauar minus selectam: similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomumq; euehebant, eaq; omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimã perferebant. Interrogati autem isti Chinenses, quænã essent hæc aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum merciũ pretia augerẽt.

CVM autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserãt, differre conspicerent, diuersa illis indidêre nomina, cùm tamen eiusdem generis essent cortices, pro soli cæliq; varietate solùm differentes, vt plerumque idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet. Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

EMENTES ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinensibus, idcirco eam Darchini, quod Persis lignum Chinense sonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehentes, vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet Cais manis, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo Cassiam Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponentes. Darchini. Cinnamomum. Cais manis. Cassia.

VSVS est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico Darchini, vt plerisque aliis Persicis solet. Nã Canella cuiuscumq; generis Arabicè Quer-

Querfaa. Querfe. bicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt Darfihahā & similia.

Cuurdo. Vocatur in Zeilā Cuurdo: in Malayo, vti dixi, Cais manis: in Malauar, Cameaa. Nam quod Serapio Darchini arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.

Cameaa.

CETERVM rogatos volo omnes cùm Medicos tum Pharmacopœos, vt posthac Cassia loco Canellam deteriorem præscribere desinant, & selectissima vtantur; quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus inuiciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

SCRIBVNT nonnulli, Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quòd (vt aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quàm legitimā. Fit interdum, vt etiam hic in India Cassiam admodum depraua tam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui persliterit. Est enim hæc regio putredini admodum obnoxia, maritimis præsertim locis; immò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.

SI quis plura de Cassia requiret, legat Mauardum libr. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, libr. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomū inueniri negent, in eo falluntur, cùm Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idemq; sint medicamentum.

Cinnamomum, Cassia, & Canella idē sunt.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus Indicis Vlyssipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hic in India plura duob. nō obser-

Cinnamomi siue Canellæ duo dumtaxat esse genera.

uaui, vi-

uaui, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilanticum omnino est. Poterit autem fieri, vt quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cũ Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. P. M. fabulosum prorsus videtur.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quódque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abunde satisfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.

Canellæ historia.

PORRO Cinnamomum siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, sed rectis fermè: folijs lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò foliis Tridis, vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine, aut exiguis oliuis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex *, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen dumtaxat partes sint corticis in tubulos digiti crassitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autẽ illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimis verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice tribus posteà annis ab ea arbore abstinetur.

FREQVENTES sunt hæ arbores in Zeilan, solebátque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorum negotiorum.

Factorem

Factorē vocāt. Zeilanicus minores sunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar & in Laoa siue Iaua; non tamen adeò pusillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

Canellæ arbor siluestris.

NVSQVAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum opertas inuentri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet *, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandésque Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed procul ea à China absunt.

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PVTARVNT etiā nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptū inuenerint Cinnamomum Alipitinum: sed sciant nō magis istic, quàm in Hispamis nasci. Verum cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est, vt in corruptā Canellā inde in Europam aduectam, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autē Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiā interdum ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice constat, minusq; in tubulos conuoluitur, quòd non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilanticæ libræ decē aureos pendāt; Malauaricæ verò libræ quadringētæ vnum dumtaxat aureum.

Cinnamomum Alipitinum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

EXSTILLAT ipsa radix liquorem Camphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores per-

Liquor è radice Canellæ.

eant.

eant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumẽtis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur; tametsi ex solis floribus elici auctor sit Lacuna, lib. 1. cap. 12. Aquæ è corticibus, & è floribus Canellæ.

VTILIS est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouenientes illico lenit, vt plerumque sum expertus, faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus. Aquæ Canellæ facultates.

EX Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico simile, inodorum, nisi calefactum sit, tũc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem. Oleum Canellæ.

CETERVM vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hic dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto. Zigir.

PLINIVS lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quàm Chingalarum siue Zeilan portus.

CONTINET autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. polum eleuatum habet à sexto ad nonũ gradum, vberrima et laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putãt) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatum. Populosa est admodũ, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multa istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper: omnis generis præter adamantem gemmæ: margaritarum, auri, argenti magna Zeilan insulæ descriptio & vbertas. Taprobana. Chingalæ, Zeilan incolæ.

magna copia. Siluæ omnis generis auibus scatēt, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis & apris. Delicatißimi ißic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, uuæ, aureæ mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantes, summiq; ingenij, quibus reliquos obedientes esse ferunt. Fabulantur Indi ißic esse Elysios Campos, & in excelso qui ißic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.

Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

*In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ nō videntur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro, præ memoriæ, virum nō modò rei Herbariæ peritißimum, & qui plantas ipsas, aues, quadrupedesq; insigni artificio, viuisque coloribus exprimi curabat, sed omnium etiam Naturæ miraculorum studiosißimum: alterum apud C.V. D. Nicolaum Valdaurā Brugensem medicum: tertium reliquis maiore & crassiorem paucos ante menses, apud Generosum Dominum Thomam Redigerum. Erat verò ij recti, non enodes: sed nodis quibusdā siue ramulorum vestigiis palmō ab inuicem dißitis insigniti. Cortex tenuis, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suauis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autē cortex suauem illā eum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta ant amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atq. eam etiam maiorem quàm nostra Canella, cuius foliū Clarißs. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Professor Valentinus, in Hispaniis mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem ferè nostro Auctori Cinnamomi sue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Transf. epistola de Moluc. insul. Cinnamomi arborē Puniceæ mali similem facit, quàm rectè, nescio: Eum secutus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

*Quotquot Peruanam historiam descripserunt, ißius Canellæ, quam in prouincia Sumaco nasci tradunt, meminerunt. Est verò, ex eorum descriptione, Canellæ arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, sed qui calice Suberino simili cōtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur. quorum dumtaxat puluis in vsu est. Nam si Canellæ modo eum cibis decoquantur, tantum abest vt suauitatem eduliis conciliant, quin potius eorum facultas & saporis gratia ea decoctione euanescit. Horum puluere ad plerosq. mor-

bos vtun-

bos vtuntur, sed præsertim aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Et tametsi multæ sint huius generis arbores siluestres, diligenter tamen & magna cura eas in suis prædiis colunt, (sic enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Carate lib. 4. Histor. Peruanę, cap. 2. & Petrus Cieca, parte prima Chronici Peruani, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de Insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductũ culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho. CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute verius quam cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.*

Lignũ aloës ex India dumtaxat.

SED *legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleræq; aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimẽta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vtpote cuius semper maior copia fuit. Nõ solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nam Thuris selecti centum pondo aureo dumtaxat hic emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hic natum, tres aureos pendit in singulas libras.*

Agallochum pro thure nõ substitui.

PVTANT *nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex confinio Casiæ Cinnamiq; per Nabathæos Troglodytas inuehi scribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicenna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë; & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere,*

posteriori plerumque plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, & prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verũ & legitimũ Lignũ Aloës non nascitur. Nam quod
Promontorium Cori. in Promõtorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignũ quidẽ odoratum est, quod Lignum aloës silueſtre vocarũt: cùm tamẽ non sit. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinensibus ferebatur.
Xylaloës.

HALLVCINATVR autem Auicenna *, cùm ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio, lib. simpl. cap. 197. Indum, id in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Seificum: posteremò Alcumericum, Seifico bonitate cedẽs; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quam triduano itinere distet. Ceterùm præstare quod sua grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim subsidat, quódque ignium flammis diu resistat.

EGO sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan insulã, & Promõtoriũ Comorin; à quo triduano itinere marino Zeilã insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignũ aloës silueſtre appellãt, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos
Baneanes. huius historiæ initio ab omni re animata abstinere dixi.

IDEM Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabẽtes ex Agallochi arboribus ra-

bus ramos, à fluminum inundationibus raptos per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assecutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubẽtem refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquãdo viderit: nec reliqui Arabes, Rhasis, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates describerint. Agallochi fructus.

MAGIS autẽ fabulosa sunt eorum somnia, qui Agallochi arborẽ terrestri tantũ paradiso prouenire, eiusq; fragmẽta fluminibus ferri fabulãtur, quàm vt refelli debeant.

NEC minus absona sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur. Chamælea in regno Malacæ non nascitur.

RVELLIVS verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in pleriq. tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi non licuit; sed vnicum genus Indicũ nouit. Fieri potest vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum. Agallochi legitimi vnicum genus inueniri.

BENE etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quòd eius plures siluas inuenirí scribat. Nam rara sunt arbores.

CETERVM Agallochum dicitur Arabibus Agalugen & Haud, Guzarate & Decan incolis, Vd. quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garo, selectißimum autem Calambac. Agalugen, Haud, Vd. Garro. Calambac.

ARBOR est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum Agallochi historia.

nulla odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coacernari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricem recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeò experti & dextri in Agallocho dignoscendo, vt etiam recens sectū iudicare possint, sitne odoratū futurū, an nulla odoris iucunditate spiraturū. Et enim in omni lignorum genere aliud alio præstatius est. Solent autē Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante quam negotiatoribus vendant.

Agallochi delectus.

PRÆFERTVR verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans *. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodū maiores gemmas & Margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.

* Ego totam Agallochi historiā apud Auicennā legi, sed nusquam eius mentionem feciſſe inuenio, saltem in noſtris exēplaribus. Quare omnino dicēdum eſt. Auctorem à noſtris diuerſa habuiſſe exēplaria.

* Eiuſmodi ex India Vlyſſonem adfertur, ſed magno æſtimant. Fiunt interdum ex eo ſphęrulæ precatiæ odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen ſunt ex quæ ex Xylaloe vt vocant ſyluestri, noſtro Auctori deſcripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum ęmulatur, inodorum tamen eſt.

De Sandalo. CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM *Sandalum vſibus humanis valde neceſſarium eſt, vtpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo diſſerere non alienum duxi.*

APPELLATVR *autem in Timor inſula omnibusq; prouinciis*

prouinciis Malacæ vicinis Chandama: Arabes corrupto nomine Sandal vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani, cuiuscumque tandem illi sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate Sercanda dicitur. Chandama. Sandal. Sercanda.

PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrium officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascũtur vna in prouincia; sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamandel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum rubrum ex iis quæ iam recitaui locis adferri. Ratus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi dumtaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq; delubra fabricant: qua de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq; pretio redimuntur. Sandali tria genera. Ganges fl. Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT autem inter se Santalum rubrum & Brasilium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum rubrum neque dulce est, neque inficit, quæ notæ in Brasilio manifestè deprehenduntur. Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM Santalum Album & Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimũ verò in Timor insula quæ vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portũ Mena inuenitur: est enim id haudquaquã lignosum, sed totum fere cor. Ad portum Matomea est Santalũ etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil fere cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portũ Timor insula portuosa.

Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores in his discernendis adeò exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint, vnde sit allatum.

INVENITVR etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeatq; post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in meditullio consistit.

Santalum pallidum odoratum.

PRIMVM verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen a mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tantamq; inter vtriusq; Santali arbores esse affinitatem, vt pallidum à candido discerni non possit, nisi forte ab ipsis incolis, qui eas cæsas Mercatoribus vendunt.

Santali historia.

CETERVM Santalū in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricās: fructus Ceraſi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facile decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto ipsi cortice exsiccatam.

Magnus Santali vsus apud Indos.

MAGNA Santali albi & Citrini quātitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes fere eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortariis lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perit enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz,

Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cùm multò pluris hîc ematur, quàm in Lusitaniam delatum, vendi posit. Santalum pallidum ratiſs. in Lusitaniam exportatur.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dum taxat. Quid verò sibi velint* Machazari *&* Mahazari *vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261.* Machazari *explicent odoriferi) nisi fortè* Machazari *significet è Malaca petitum; aut* Mazafrani *legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.* Machazari. Mazafrani.

CETERVM *in pallidi pœnuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulueda, sed potius solùm candidum: magis enim cum pallido affine est album quàm rubrum.* Santali pallidi pœnuriâ candidum expleti.

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, vbi regiam suam habet Nizamoxa, attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplissimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultissimos, quæ fructiferæ sunt.* Andanager vrbs. Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM *mihi erat in insula D. Laurētij Santalum etiā inuenuri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalū nō esse intellexi, sed ligni dum taxat genus odoratum, cuiusmodi hîc plurima inueniūtur.* Lignū Santalo simile.

INVENITVR *& in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ inungūt; lingua Malauarica* Sambarane *appellatum.* Sambarane lignum.

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum, tametsi dulce, inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre. CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco eius mentionem fecero.*

Betre. BETRE *masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecã admiscent, & calcis momentũ, sicq; præparatum suauissimi esse saporis affirmant. Mihi sanè cum primũ degustaui, propter amarorẽ ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.*

Betre cum aliis mixtura. SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò suauis est saporis, orisq; halitum adeò commendat sua fragrantia, vt perpetuò ferè illud masticent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tamersi non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Garyophyllis masticẽt. In solitudinibus autem & remotioribus a mari locis carò venditur. Ideo fertur* Nizamoxa *singulis annis in id impendere trigesies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quẽ* Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum foly longitudinem excurrẽtes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatẽ & materiam vnde conflata est, sit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia simili modo præparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes*

Xarabdar. Tambuldar.

his foliis

his foliis præparatis plena bursula fericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium. Betre vsus.

CETERVM opulentiores aliquos aduturi, hoc Betre masticare pro more habẽt, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summæ incivilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortunæ aliquẽ cum potentiori fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant ante quàm colloquantur, existimantq; ad lasciuiam summum esse illectamentum.

OMNES huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

SOLENT ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinẽt, & humi se abiiciunt Arabes & Moalis, hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem isti Ali sectatores, siti se morituros conclusos in quadã arce; multasq; præterea fabulas addunt. Quando Betre esu abstinent. Moalis ridicula persuasio.

NASCITVR Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certe quantitate, quam vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, vt est China, neque solibus nimium adustam, vt Mosambique & Sofala. Betre natales.

IN Malauar vocatur Betre, in Decan, Guzarate, & Canam Pam, in Malaio Siri. Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, Betre, Pam, Siri. Betre non esse folium Indum.

cium primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumerauí, addens, id foliũ quod masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem, risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducẽtesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi *illi nuncupato scribit, & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille* Tembul *vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus* Tambul, *non* Tembul *dicatur. Huc adde, quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim* Tambul *dicet.*

Cadegi Indi.

Tambul.

AVICENNA *lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur; & paulo pòst subiicit, stomachum roborare; ob quam facultatẽ etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamenti descriptione, impositiũ esse, fit enim plerumque vt vulgus erret in temperamẽti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Cepa sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore coniicio.*

Betre temperamẽtum.

EST *autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamẽ & per extremum arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinẽ excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fulue scente, tametsi nonnullæ mulieres præferãt quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corrumpitur, si*

Betre historia.

tur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.

Bette fructus.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendam cõtortum, Lacerti caudæ similem, * quem istic edunt, quod bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.*

SERITVR *autẽ vitis modo, adduntur q; stipites & pedamẽta per quæ repẽs se sustineat nostratis Hederæ modo. Quidã maioris quæstus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curã, & assiduam rigationẽ desiderat.*

*Betre siue Betle meminit etiam Aloisi. Cadamust. cap 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subrufo: hoc more abstinent tantùm obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mœrorem, & subrufo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad annũ ab re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

*Fructum huic ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tribuit, communicauit mihi Rasçius noster. Est verè is duorum digitorum transuersorum longitudine, quinque teretibus siliculis constans, mutuo implicatis & contortis funiculi modo, gustu aromatico & odoro, pediculo oblongo.

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, tamuscolorum, aut herbarum gestatione in ore, vt Orientales suo Betre delectantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Ciecæ testimonio) quandam herbam Coca illis dictam, quam à summo mane ad noctem vsque perpetuò in ore retinent, tametsi neque eam mandant, neque deglutiant. Percontati cur eam assiduè in ore habeant, respondent eius vsu neque famem aut sitim sibi molestam, & vires roborque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, vt alij volunt, Rhois coriariorum, Sumac vulgus Medicorum appellat: Eius arbusculæ folia sole defecata oblongis angustisque canistris circiter selibram continentibus reponuntur in vsum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conualibus montium, quos incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vsque ad eam quæ ab argento, Plata Hispanis, nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, vt illam auro, argento, paniq; præferant, & anno Domini, M. D. XLVIII. & aliquot

aliquot subsequentibus, singularum hæreditatum, in quibus seritur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum millibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò adeò eius culturæ studuerunt, vt nunc vilior sit, nemquam tamè desinet summo in pretio esse: imo plerique iam in Hispaniis viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

De Folio. CAP. XIX.

FOLIVM *Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.*

Tamalapatra.

APPELLANT *autem Indi Folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id est, Folium Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id* Tembul *appellare scribit, in eo fallitur, vt alij plerique.*

Malabatrũ. Cadegi Indi.

Folij historia.

EST *verò Folium Indum* Mali medicæ *folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facilè dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Canella.*

Dioscoridis & Plinij lapsus.

AT *nõ aquis innatat hoc Folium lentis paluſtris modo, vt scripsit Dioſc. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.*

Gandis.

NON *sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suauioris; neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent, non ex*

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

non ex

non ex candido nigricant, et præseruntur integra, quòd facultatis istius melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata.

AVCTOR *est Plinius lib. 12. cap. 26 arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamē eius esse Aegyptum. Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedat alios, &c.*

Malabatrū neque in Syria, neque in Ægypto nascitur.

AN *in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitinis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neque tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse sapore. Quod verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cùm ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.*

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259. iisdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaq; esse* Saisifram,

Saheſefram vulg. exemp.

** in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq; putasse foliis Nymphææ * esse simile, eiusq; oleum Laserpitij facultatem habere et olei crocini, valentiusq; esse.*

Græci Malabatri historiā ignorarunt.

SED *cùm certum sit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia secutos esse, & abundè satis Græcorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conuenunt, vrinam ciere, oris halitum commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires sortiri.*

SVNT *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum sibi ignotum esse scribant. Illi mea sententia cordatè loquuntur. At*

tur. At ij falli videntur, qui foliũ Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascũtur, biennij ferè itinere abest ab ea in qua Malabatrum prouenit.

Folium Indum Garyophyllorum folium non est.

SCRIBIT *Franciscanus quidam in Aethiopia gigni, sibique datum esse cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canellæ arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt Indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq́ illis costis siue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.*

Folium in Æthiopia nõ nascitur.

Canellæ folium.

NON *opus erat ἀντιβαλλομένῳ, si diligentiores essent Pharmacopolæ & medici Lusitani: siquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autem pænuria, Canellæ foliis vtantur, si ea nanciscentur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi,* Thalisafar* *substitui, sed quid sibi velit Thalisafar, planè ignoro.*

Folij succedaneum.

Thalisafar.

*Folium Indum quale hîc Auctor describit, ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærẽs, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorũ cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cùm nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione, *Fructus Canellæ ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vnà cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garçiæ nostri descriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me missus est.

*Legit hîc noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphææ reddidi, siquidẽ aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Indæ*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidens est argumentũ Auicennæ interpretem in plurimis lapsum esse, aut alium inueniri Auicennam Arabicũ.

Golfam.

*Ego per

*Ego per Thalisafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talisfar describit, quodque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicet.

De Maci. CAP. XX.

NON dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cùm igitur recentiorum quidam *satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hic recensere. Sed satisfacturum me esse putaui, si Macis & Myristicæ nucis historiam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

Nucis myristicæ historia.

EST igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persicæ malo haud absimilis, breuioribus tamē foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atq; tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullā mentionem facimus, tametsi hic saccharo condiatur,* & plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, primo illo operimento calicū echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiam Macis, & flacescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius pretium triplo maius quam Nucis myristicæ.

Nucis myristicæ natales.

NASCITVR autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodū Auenroes* etiam testatur, qui hoc medica-

medicamentum ex eorum numero recenſet, quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. ſimpl. cap. 2. in huius medicamenti deſcriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

Talisfar.

HVIVS meminit *Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam ſub nomine Talisfar lib. 2. cap. 694. deſcribit, Græcorum macer eſt.*

Chryſobalanus Galeni.

EOS *qui noſtram Myriſticam nucem Chryſobalanum Galen eſſe volunt, ſatis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.*

Palla. Bunapalla, Iapatri.

CETERVM *hæc nux ab incolis eius regionis vbi naſcitur,* Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur: in Decan nux ipſa* japatri, *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari ſcribit* jauſiband, *id eſt, Nux Bandenſis, Macim verò* Befbaſe, *cuius nominis deriuationem numquam ſcire potui.*

Iaifol.

Iauſiband.

Befbaſe.

HÆC *ſunt vera & legitima nomina Arabica, tametſi plerique Mauritani & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata ſunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.*

Macis à Macere nomen ſumpſit.

MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris ſimilitudine, quem Græci rubentem depingunt.*

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtiliſſimum.

*Conſule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioſcoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 14. & Maximilian. Tráſil. de Moluccis inſulis Nucis Myriſticæ hiſtoriã tradunt.

*Aduehuntur etiam ad nos integræ nuces myriſticæ ſaccharo conditæ, quarum ſummum operimentum craſſum & denſum eſt, vt in iuglandibus, mox ſequitur Macis ligneum putamen ambiés, quo nux ipſa includitur, rotunda ferè: tametſi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vtilius æſtimatum. Nos & nucem integram ſummo operimento per medium ſecto, vt ligneum putamen ſuo maci inuolutum oſtendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam ſeu matem eadem tabella exprimi curauimus.

*Aut alia habet noſter hic Auctor Auenrois exemplaria, aut noſtra mendoſa ſunt. Nam ſecundum noſtra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. ſuam ſententiam Galeni auctoritate ſtabilit.

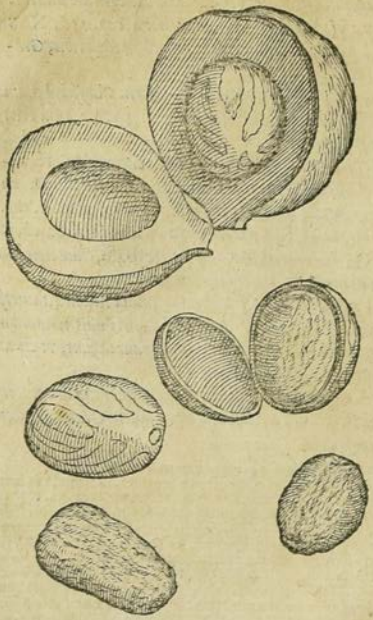

De Garyophyllis. CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem feciſſe inuenio: tametſi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis diſſeruit, periiſſe (nam liber de Dinamidijs falſo Galeno adſcribitur) aut Pauli potius quàm Galeni teſtimonio de his Serapionem ſcripſiſſe.* Garyophyllon Dioſc. & Gal. ignotum.

GARYOPHYLLI *meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc ſententiam: Eſt, inquit, etiamnum in India Piperis grani ſimile, quod vocãt Garyophyllon, grãdius fragiliusq;.* Garyophylli natales.

CETERVM *Caryophyllum, ſiue Garyophyllon vocatur Arabibus, Perſis, Turcis, & pleriſque omnibus ferè Indis* Calafur: *in Maluccis verò, vbi ſolum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario ſunt* Armufel, *& Carrumfel, aut imperitia librarij Arabici corrupta ſunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè eſt altercãdum, quandoquidem res ipſa omnibus perſpicua eſt.* Calafur. Chanque. Armufel. Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, dumtaxat Garyophyllon in Maluccis inſulis, quæ ſunt quinque numero (quarum primaria eſt Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis mari nimis vicinis. Naſcitur etiam in Zeilan, nonnullis q; aliis locis, ſed nullibi fructifera eſt arbor, quam in Maluccis.* Garyophyllon in Maluccis Maluccæ inſulæ. Garyophyllon in Maluccis dumtaxat fructiferum.

PORRO *arbor eſt Lauri forma & magnitudine, foliis etiam Laurinis, ſed anguſtioribus, multis prædita ramis, copioſo flore, primum cãdido, deinde vireſcente, poſtremum rufeſcente, qui induratus, eſt Garyophyllum ipſum *, clauum vocant, quòd capitatus ſit in modum claui, exertis in aduerſum quatuor denticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Eſt autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt reliquos flores odoris ſuauitate ſuperet. Cultores flagellant* Garyophylli hiſtoria.

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO ET FRVCTV.

altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo; siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nascitur, omnem succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decussi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruãtur, & Malacam aliasq; prouincias mittuntur. Ii Garyophylli qui in arbore hærent, crassiores fiunt, neq. ab aliis nisi vetustate differunt, tametsi falso existimarit Auicenna lib. 2. cap. 318. crassiorem hunc marem esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio sterilliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores, vulgo Fusti vocantur. Folia tanta odoris suauitate non fragrant, vt ipsum Garyophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulũ siccati. Fusti.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic desit pluuia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit, enascuntur arbusculæ quæ intra octennium quidem adolescunt, in annum verò centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur. Garyophylli arbor non colitur.

COLLECTIO Garyophylli fit à decimo quinto Septembris vsq. in Ianuarium & Februarium, nõn manu, vt nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi. Garyophylli legium.

FALSA est eorum opinio, qui Garyophylli arborem cum Moschatæ nucis arbore eandẽ esse putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri foliis similia. Garyophyllum verò, folio est Lauri *. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam insulã procul inde disitam, quæ Nucem profert.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate præditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui ex Maluccis Garyophyllum aduehunt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse *. Non negauerim tamen omnes ferè Garyophylloru Gummi.

arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.

Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

NVLLIVS autem pretij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergantur, alioqui teredinem sentire.

Garyophyllorum vsus.

MVLTIPLICIS vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in

Garyophylli conditi.

Iaua crassiores illi & amotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos conduntur. sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant, è Garyophyllis viridibus aquam stillaticiam organis elicuunt mire odoris suauitate fragrantem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.

Aqua stillaticia è Garyophyl.

Garyophyllati flores.

NASCVNTVR flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in Chinarum regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.

Fructus Garyophyllos olens.

EST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incõperti adhuc vsus.

* Imò Garyophyllum ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flore ferè. Garyophyllum etiam describunt Ludouicus Roman. libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Moluccis insulis. At quem M. Paulus Vene-

ſus Venetus lib. 1. cap. 38. exhibet, planè alia eſt planta.

* Huius folium Laurino eſt anguſtius, Salicis aut Perſicæ mali folio ſimillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiuſmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

*Inter Garyophyllos qui Autuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufeſcés, odorum ſanè, & quod prunis iectum Garyophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna commemoratum, quod tamen affirmare non auſim, cùm eius vires nondum ſint exploratæ.

De Pipere.* CAP. XXII.

Piperis natales.

MAXIMA *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota eo maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vſque pertingit. Naſcitur etiam in Malacæ maritimis, ſed bonitate ſuperiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit ſimiliter & in Inſulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali conſumitur, præterid quod in Pegu & Martaban exportatur. Potiſſima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vſum incolarum cedit, tametſi regio admodum ampla non ſit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis abſumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis coriis. Et magna copia (tametſi regio mandato ſit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id ſuffurantibus ipſis incolis.*

Piper iuxta Caucaſum non naſci.

Eæ ſunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur ſupra Cananor, quà Septentrionem ſpectat: ſed adeò exigua quantitate, vt ipſis incolis non ſufficiat, & externo importato opus habeat. Etenim non gaudet hæc planta locis deſertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaſo monte diſitæ ſint hæregiones, ex topographicis chartis ſatis patet.

Molanga. Lada. Filfil. Fulful. Darfulful.

NOMEN *eſt Malauarica lingua* Molanga. *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil; *tametſi Auicenna libr. 2. cap. 557. & 558. ſecundum Belluenſis tralationem* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet,*

PIPERIS VVA AD VIVVM EXPRESSA.

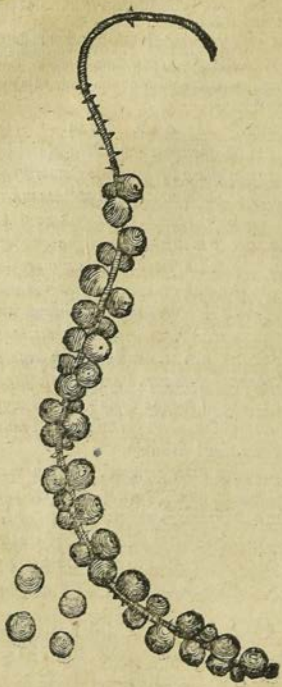

appellet, & Fulfel, quem secutus est Serapio, lib. simp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan Meriche, & in Bengala Morois: longum verò, quod solummodo istic prouenit, Pimpilim.

Meriche.
Morois.
Pimpilim.

Mirvm nō est, si Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Dioscor. lib. 2. cap. 153. & hos secutus in pleriſque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem secuti sint, ob regionum distantiam. Quod verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

Scritvr autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese cōuoluendo scandere solet: foliis raris, mali Assyrij effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & folium Betre siue Betle, cuius antè memini, sapiētibus. Fructus vuarum modo racematim coharet, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter mediū Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.

Piperis historia.
Dioscoridis lapsus.

Inter verò eam plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci possint: quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidam fert non dignoscimus, nisi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.

Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

Qvæ autem lōgum Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spatio à Malauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.

Piper longū.

PRETIVM longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cũ semisse in singulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinque Lusitanicis aureis emi solebant centenæ libræ: sed abhinc quadriennium aut quinquennium, quòd in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri pretium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.

Piper album rarum.

CANDIDI plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malabar & Malaca locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mẽsis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale *. Venenis resistere & oculariis medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totã huius plantæ historiam tam verè descripsisset.

Braſma.

Brechmaſin.

SED nec Braſma vocabulũ, quod apud eundem Dioscoridem ibidẽ legitur, nec Brechmaſin, quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquã his in regionib. audiui, aut auditũ puto.

CONDIVNTVR aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vſui asseruantur.

Piperis temperamẽtum.

ARABES & Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, eiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraque alia aromata quæ excalfaciunt.

ORATOS autem omnes Medicos volo, vt Piperis cãdidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

Piper Canarinum.

CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem hic subiicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eóque vtuntur in pituita a capite euacuanda, dentiúmque doloribus: nonnulli &

nulli & in Cholerico quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneum existimo, quoniam in Lusitania non deportatur.

*Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

*Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

*Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo prælitum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper prædituum, aromaticum, racematim (vt ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) cohærens, Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis. CAP. XXIII.

TAMETSI *Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Laoa ad excalfaciendum ventriculum.*

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe *& Quabeb; à vulgo* Quabebechini: *in Laoa, vbi frequès nascitur,* Cumuc; *à reliquis Indis, præterquàm in Malayo,* Cubabchini. *Non est autem sortitus hãc appellationẽ, quòd in China nascatur, quãdoquidem ex Cunda & Laoa, vbi plurimus est, in Chinã perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructũ, quẽ in tam enumeratis insulis emerãt, cũ aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.* Cubebe. Quabeb. Quabebechini. Cumuc. Cubabchini.

CETERVM *similis est hac planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis, sed angustioribus, per arbores Hederæ modo* Cubebe historia.

deræ modo repit, aut, vt verius dicam, Piperis modo: non est Myrti effigie, aut folijs similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapsus.

SILVESTRIS est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, vti falso Monachi Commentatores in Mesuen sub finem primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.

Cubebæ decoctę ad nos perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quàm efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis sit obnoxius, cùm hic, tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.

Cubebę non sunt Piper.

NON est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cundæ aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimáque quantitate istic nascitur.

Matth. Silvatici error.

PVTAT Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtum siluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cùm Serapio, aliiq; Arabes qui in lingua Græca multũ versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, siquas facultates in simplicibus à Græcis descriptis mueniret, conuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantùm illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum siluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem, si opus esset.

Carpesium non esse Cubebas.

LAVDATVR Carpesium Ponticum, plurimumq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoque redimunt,

cùm non

cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus lib. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quam verò festucis dissimiles sint Cubebæ, quis non videt?

NON defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates plane dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere supernacaneum esse duco. Cubebæ Viticis fructus non est.

FAGARA AVICENNAE.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ historiam apud Auicennam, quæ ferè iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam inferrem, operæpretium me facturum existimaui, si eam hîc darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeò similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMINIT huius Auicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemque iuuare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo. CAP. XXIIII.

QVOD *Cardamomum vocant, Aroma est iis in regionibus* Cardamomum.

Cardamomum maius vulg

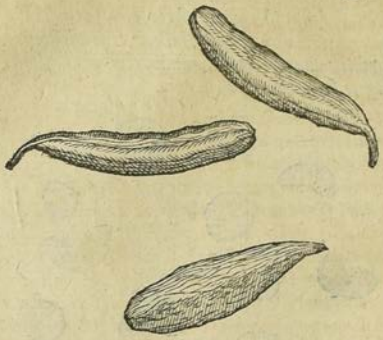

Cardamomum minus vulg.

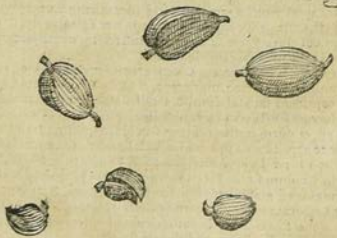

gionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quam verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod duûm esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, id est, magnum; alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumque Cardamomum, tùm Medicis Arabibus, tum Mercatoribus. Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

In Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan Engal, in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, idque inter Mauritanos; nam ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil dumtaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adiiciendum volumus, potius Bara dicendum erat, quod lingua Canarina magnum sonat. Etremelli. Engal, Hil. Elachi. Dore. Hilbane.

Nihil igitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatum, aut Saccule Auicennæ, aut Elachi, quàm quod Cardamomum vulgo appellãt, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorũ monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quàm Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. cõmendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tametsi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore Cardamomum hoc veteribus ignotũ fuit.

odore caput tentans. Nostrum contrà Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suũ deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeò acri, vt Caryophylli.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblõgo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Coslo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quam ceteris Græcis vnicum tantùm extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.

Saccolax historia.

SERITVR verò id leguminũ modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Dioscor. scripsit, Glandis aut Auellanæ magnitudine *.

Dauus Terentianus.

HVIC autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem * interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset.

Ruellij error.

QVAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notissimum est.

Lacunæ error.

AD ea verò quæ Lacuna libr. 1. cap. 5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse

Meleghetæ.

mum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouincijs non nascatur. Nigella.

CETERVM non multũ fortè refragabor iis qui Cordumeni Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ Saccolaa Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò Saccolaa vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est pleriſque morbis perutile esse: eóque vtẽdum censeo in omnibus compositionibus Arabum & recentiorũ, qui Arabes secuti sunt. Cordumeni.

QVOD verò Melegueta, Cardamomum minus non sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & dumtaxat magnitudine differentia. Melegueta Cardamomum nõ est.

OPTIMVM autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest. Saccolaa delectus.

PROVENIT vtrumque in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.

MVLTVS eius vsus est in his prouinciis, siquidem vnà cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapis admiscetur. Saccolaa vsus.

FALSVM autem est quod Matthæus Siluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti *, nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur. Matth. Siluatici error.

* Cordus in libr. 1. Dioſc. Cardamomum maius ficus propemodũ magnitudine facit. minus verò Auellana minus. Sed lib 4. de plãtis Cardamomum medium Auellanæ grandi æquale facit. Matthiolus fine-

Jus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamē nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabum genera ex nostri auctoris sententia recipienda non est.

* Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facilè inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectatij, qui Matthæus Siluaticus est, exemplaria tribuunt.

De Faufel, CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt, qui pro* Faufel, *Santolum rubrum substituunt, quod plerumq. alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poterátque facilè in Lusitaniam deferri cum aliis Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idq; adferendum curarent.*

Faufel vulgare est.

Faufel. DICITVR *autem Arabibus* Faufel (*tametsi corruptè Auicennæ libr. cap. 262.* Filfel & Fufel) *tum etiam in Dofar & Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan,* ςupari: *in Zeilan,* Poaz: *in Malaca,* Pinan: *in Couchin,* Chacani.

Filfel, Fufel. Pac. Areca. ςupari, Poaz, Pinan, Chacani.

Faufel natales. NASCITVR *plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan pauca quantitate, idque dumtaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Bacaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durum admodum, postquam siccatū fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partē regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiā ex Zeilan in Ormuz,*

Mombaim insula.

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO, & inuolucro exemptum.

AVELLANAE INDIcæ genus oblongum.

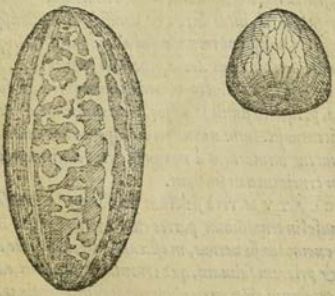

in Ormuz, Cambaya & in insulas Maldiuas, siue Naleditiuas. Et tametsi scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam nõ alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia fereretur, quoniam singulis diebus eam edũt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

Moalis.

Faufel mixtura.

ADMISCENTVR Faufel siue Areca, eadem quæ suprà Betre admisceri diximus: tametsi Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrumque gingiuas confirmat, & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.

Faufel historia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materiæ, foliis Palmæ, fructu nucis Moschatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candido rubentibusque venis respersо, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cùm maturuit, & antequàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.

Faufel præparatio & vsus.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucẽ Faufel in tenuissimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus sit neruus, masticant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, quæ cruenta est, expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas & dentes stabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura,

Ligno

Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares siue pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT *Serapio lib. simp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps esse. Sed cùm degustauissem, nullum calorẽ deprehendi; verum cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaq. puto aut Serapionẽ hãc Arecã non nouisse, aut, si nouerit, eam numquã degustasse.*

EX *ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cũ successu in bilioſis alui profluuiis vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit.* Aqua ex Faufel.

* Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ, quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes, quæ per mediũ fectæ Nucé myristicam mirum in modum æmulantur. Forte Faufel genus erit, aut aliquid simile. Sed cùm dũtaxat vetustate exsuccas videre licuerit, de eius gustu & temperamento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 1. cap. 7. in hũc modum: Edere fueuerunt (de rege & magnatibus vtbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Areche* nomine, Palmæ nõ absimilis, quæ caryotas gignit, & consimiles producens fructus. Miscent insuper cõtritas ostreatum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculum est quod idem lib. 4. cap. 2. scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxq. edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ: mãdit etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, additetiam attritarum concharum ostreq; calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuò mors subsequitur, præsentaneo veneno vitam perimẽte: nam vbi in hominem, vt præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica.* CAP. XXVI.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quam sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum coniicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.* Palma Indica.

UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK L G

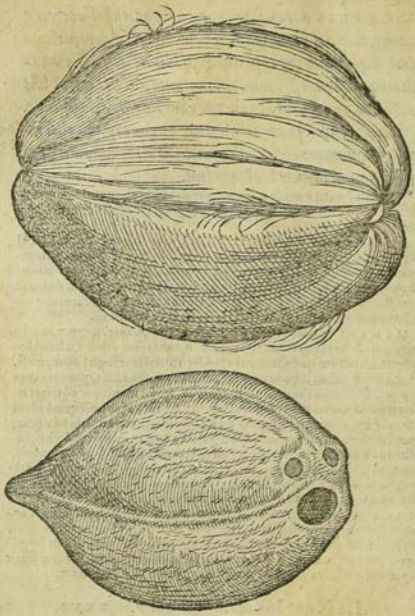

AVICENNA *lib.2.cap.506.eam vocat* Iausialindi, *quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib.simp.cap.228. & Rhases lib.3.de re med.cap.20. arborẽ ipsam* Iaralnare*, *id est, Arborẽ nuciferam. Vocatur autẽ vulgo ipsa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum Narel commune est Persis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa* Tengamaran, *fructus verò maturus* Tenga, *sed viridis adhuc & immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha: *in Malaio, arbor* Trican, *ipsa nux* Nihor, *cui nos Lusitani nomen Coquo indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus Cercopitheci, aut alterius similis animalis caput repræsentat.* Iausialindi. Iaralnare. Maro, Narel. Tengamarã, Tenga, Eleni, Lanha. Trican, Nihor, Coquo.

ARBOR *est vastæ magnitudinis, foliis Palmæ aut Arundini similibus, aliquantulum tamẽ latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa & ferulaceæ. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Serũtur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ transplantãtur; & paucis annis adolescunt & fructiferæ fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut stercore rigari volunt, æstate aqua: latiores tamen euadunt, si secus ædificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.* Nucis Indicæ historia.

MATERIES *ligni, cùm sit procera, ad plurima perquam vtilis est, ita vt interdum in Nalediua insula, Malduam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq. clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar* Olla *appellantur, fiunt ædium tecta & nauium tabulata & opercula.* Olla.

PORRO *has arbores in duo genera distinguũt. Alterũ enim fructus ferẽdi causa asseruãt. Alterum* çuræ *cogendæ gratia, quæ est vinũ mustum: hæc autem decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur. çura verò in hunc modum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligantur ad liquorem, çuram vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborẽ conscẽdunt aptatis ad pedes cõpedib. & laqueis, aut* Cocci duo genera. çura. Orraqua.

foramina quædã in arbore facientes, vt cõmodius ascendere possint. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus nõ secus ardeat, quàm si aquæ ardenti
Fula. intinctus foret. Vocatur autem stillaticius hic liquor Fula, id est flos: quod reliquum est Orraqua appellatur admisto stillaticij liquoris momẽto. Eçura vel Sura (ita enim pronunciandum est) antequam exstilletur insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis
jagra. æstu veligni densata, saccharo modo coit; id jagra vocant. Optima censetur quæ in Nalediua insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in aliis regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se concluſam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiũ non parientem, multoq; tempore durantem. Quantò autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, ederiturq; à nonnullis cum iagra, cuius paulo antè memimimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus suauis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur
Caril. Caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quique interdum acescat.

NVCES istæ recentes siccatæ atq; superiori cortice de-
Copra. libratæ & confractæ, ab indigenis Copra vocantur, deuehunturq; in Ormuz, Balaguate, aliasq; regiones, quibus minore copia nascuntur, quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, iisque vtimur tamquam castaneis siccis. Grauiores multo sunt palato,

lato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera. Oleum ex Copra.

Vnum ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento: multi Tamarindorum expressionem addunt, & vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. sim. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quòd ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum. Oleum ex Cocco recèti

Alterum genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præterea dictas facultates, neruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominē capere possit, imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus, magno cū adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum nō est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam facilè concesserō, qui Mansarunge (quē antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluuia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, vt ipsa nux, quæ terrestrium est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducat. Olei ex Copra facultates. Mansarunge.

Nullum autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dum- Lacunæ error.

taxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 29. ſcribat in ea opinione quoſdam eſſe, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma ſtillat, Dioſcoridis eſſe Elæomeli.

Elæomeli.

CETERVM duplici cortice integitur hæc nux. Eximus villoſa materie compactus eſt, ex qua ſit Caito Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vſus. Nam & ex eo rudentes* & funes nauibus neceſſarij (manent enim incorrupti in aqua marina) ſiunt, & ex eo ſtupæ loco naues obturantur & ſtipantur, ipſiſq; adeo ſtupu præſtat, quod putredini minus ſit obnoxium, & , aqua marina inſperſum, infletur denſetúrque. Nulla certè ex hac villoſa materie fiunt aulæa, vt perſuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Dioſc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vaſa in tenuiorum vſum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam viles. Sed ea vaſa paralyticos, ſi inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulueda, & vulgo Luſitanorum creditum eſt. Nam nihil huius fructus neruis ſalutare eſt, præter oleum, de quo paulo ante: ſed nec ipſi incolæ huiuſmodi facultates talibus vaſculis tribuunt, nec quiſquam probatus auctor meminit.

Caito.

Vaſa ex Cocco.

Vaſcula ex Cocco para lyticos non iuuant.

SED minimè prætermittendũ putaui, quod harũ regionum incolæ iſtarũ palmarũ germinibus veſcantur, gratiore enim ſunt palato, quam aut Caſtaneæ molles, aut humiles Palmæ, quas vulgo Palmitos, Itali Ceſaglioni vocant. Quo autem vetuſtior eſt Palma, eo tenerius & delicatius germẽ producit. At eo exempto perit Palma: hinc fit, vt qui huiuſmodi germen edit, non immeritò Palmam edere dicatur.

Palmæ Indicæ germen.

Palmitos.

NVNC ſupereſt, vt de Cocco, quem de Maldiua* appellant, aliquid ſubiungamus.

Coccus de Maldiua.

LAVDATVR hic Coccus, aut hæc nux (ſed præſertim eius medulla) aduerſus venena ab ipſis earum inſularum incolis. Et a viris fide dignis accepi, ad coli dolores, paralyſim,

ralysim, epilepsiam, aliósque neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægritudinibus immunes reddi ægros, si aquam in iis nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conseruatam ehiberent.

SED cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullã autem periculum faciendi occasionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspectæ, & multa experientia comprobatæ sunt, veluti sunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra sigillata, & alia pleraq. medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nã quod nonnulli dicant, se huius vsu commodũ sensisse, an id persuasione & imaginatione factum sit ignoro; hinc sit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiã reuocare non pudebit.

NIGER est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura. Cocci de Maldiua historia.

INVENIVNTVR interdum isti Cocci prægrãdes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.

VVLGARI autẽ famã accepimus, insulas Maldinas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effeciisse; in quibus obrutæ Palmæ fuerint, quæ hos Coccos protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Sint ne verò eiusdem generis cum nostris, facilè iudicari non potest, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed soli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nonnumquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis

capitis periculo; quoniã Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eiicitur: quæres maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atq; indurescit eo quo venditur modo: diceres esse caseum oullum.

*Huius arboris descriptionem cum alij, tum Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit: quare satis mirari nõ possum nostrum Auctorem qui veteribus Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia variæ nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

*Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Taralware* meminisse comperiorat Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap 165.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, *Olla* vocat, nõ Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent Indi res memorabiles & instrumenta publica. Refert idem, simili Ollæ seu folio, Arabicis characteribus inscriptã fuisse eam epistolam quam Rex Calecut ad Lusitaniç Regem Emanuelem dedit, cùm eò primũ appulerunt Lusitani.

Inuectæ sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum Nucis Indicæ (vt asserebatur) fragmentis inuolutæ: cubitalia erãt ea fragmẽta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè posset: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabãt, læuia vtrimque & perpolita, ac quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommode ædes & naues his tegere, & vela concinnare earum regionũ incolæ, vt noster Auctor asserit, possint. Eius fragmentum penes me est, à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donatum.

Non inepte subiiciendæ hic videntur aliquot Auellanarum icones cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus atque itidem tribus fotaminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villoso quodam inuolucro, veluti Faufel ferè, tecta.

Altera pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabrãue & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis, subrufique coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Mathiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab amplissimo viro Corthusio mihi nomine Mehenbethene missa, quamuis non admodum eius descriptioni conueniat, & potius eorum sententiam amplectendam censeã, qui inter vnguentarias nuces referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulari, duroque &

Mehenbothene.

roque & ligneo putamine, fascia tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

*Omnes rudentes & funes nautici Liburnicarum regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodosa cingula, magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone tum aliis locis oblongiora pierumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollũt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq; ob causam magnum eius pretium. Quãm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita.

MANIFESTVM *est, neque Dioscoridem, neq; Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorũ Myrobalanum plane aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa vnguenta exprimerent.* μυροβάλανος *enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.*

Myrobalanus Græcorum.

ET *quoniam Auicennæ & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Prunæ (quibus similia sunt) melius vertisset.*

Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

VOCAT *ea Auicenna lib. 2. cap. 458.* Delegi: *Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tametsi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana* Delegi *vocari. Peculiariter verò flaua* azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* beleregi, *& emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquã nota fuere hæc posteriora Auicennæ lib. 2. cap. 228. & Mesuæ, de simp. med. purg. cap. 3. sed*

Seni.

sub nomine Seni, *vt patet ex Serapione, qui* Seni *tenuissimo cortice prædita esse scribit, quæ nota Emblicis conuenit.*

Myrobal. quinque genera.

SVNT *igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum appellat, me-*

lancholicis

Myr. flaua.

Myr. mafica.

Myr. beſſerica.

Myr. chepula.

Myr. omphica.

Lancholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damasco proueniat hic fructus, sed quod hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur.

Serapionis error.

ET *quamuis idem Serapio libr. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quòd emblica sale aut aceto condita edantur.*

Myrobalanorum arbores diuersæ.

FALLVNTVR *autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua & quebula tantùm. Nam quinque sunt diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambaya quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Guzarate, & Bengala.*

CETERVM *quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione, quæ est inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus & sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ* Arare, Aritiqui. *arare, medici* aritiqui *vocant, nobis sunt flaua: alterum* Rezanuale. Gotim. *genus incolis* rezanuale *dictum, nostra sunt Indica siue nigra: tertium genus* Gotim *incolis, nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant, illis* Aretca. aretca *appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto* Anuale. *genere,* anuale *iis nũcupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt*

tamen

tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitãdæ appetentiæ causa.

Myrobalanorum historia.

PORRO Arare rotundum est, & Sorbi folia profert, Anuale foliis est minutim incisis Palmæ magnitudine. Rezanuale octogonũ est, et folia Salici similia habet. Guti foliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis. Aretca magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectã maturitatẽ peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis* similia. Sũt autem singulæ arbores Prum magnitudine, omnesq; siluestres & sponte nascentes, non domesticæ.

CVM autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos non inualuit, vtpote qui iis non vtantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quam nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum* autem maior est gloria: cõdiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.

Aquæ stillaticia Myrobal.

IVBEO ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruã astringentem propino, & syrapis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuiis apprimè efficacem esse expertus sum.

*Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intelligo: huius folium inde allatũ dono mihi dedit D. Io. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verũm id Persicæ folio simile non est, sed

Pruni aut Ceraſi folium potius æmulari videtur. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inuenìuntur, expreſſimus.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non niſi dura & malè condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copioſè, recentiſſima & optimè condita inuchuntur Antuerpiam.

Refert Fragoſus, in noua Hiſpania fructum Dactylorum modo naſci *Houos* nomine, Myrobalanis ſimilem, vt plerique eundem eſſe contendant: prælta naſcitur arbore, vt vix colligi poſſit, niſi præmaturus ſponte decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiam arboris Houo Franciſcus Gomara, in Generali Indiarum hiſtoria cap 67. quæ an eadem ſit cum ſuperiore, aliis diſceptàdum relinquo.

Houo, inquit, arbor eſt prælta & patula, ſanam vmbram præbens (qua de cauſa, cum Indi, tum Hiſpani potius ſub ea, quàm ſub alia quàuis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad eruta roboranda, & fucandam faciem vtilis: etenim cutem conſtringit & dealbat, in eumque vſum balnea fiunt ex ea, etiam ex itinere defeſſis ſalutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta: fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, ſed officulum in ſe continente ſatis magnum: ſalubris eſt is fructus, & facilis digeſtionis, ſed dentibus moleſtus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum ſunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, ſed qui locis mõtoſis & ad Septemtrionem obuerſis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales ſunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.*

Puli, Ambili. VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili, *quo nomine reliquis Indiæ prouincijs noti ſunt. Arabes*

Tamarindi. Tamarindi *appellãt, quaſi dicas Palmulas Indicas. Nam* Tamar *(quod omnibus notum eſt) eorum lingua Dactylum ſignificat. Palmulas autem vocarũt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ ſimilis ſit; ſed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, oſſicula etiam in ſe contimere conſpicientes.*

Tamarindorum hiſtoria. ARBOR *eſt Fraxini, aut Iuglandis, Caſtaneæue amplitudine, materie firma, non fungoſa ſiue ſpongioſa, ramis foliis ornatus multis minutimq; inciſis, palmi magnitudine:*

fructus

fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, siccatus verò, cinereus est, & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed læues, quibus abiectis, pulpæ vsus est, quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quòd hic fructus in arbore adhuc pendès noctu folia sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdiu verò sese expediat & è medio foliorũ emergat. Acidus est dũ viret, sed tamen ea aciditas suauitate nõ caret. Plurimũ illis expurgatis vtor cum saccharo, atq. id maiori cũ successu, quàm si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiã plerũq. ægros Tamarindorũ infusione purgare. Tamarindorũ quatuor vnciæ aquæ frigidæ aut stillaticio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expreßione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte bilioßum humorem atque pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferũtur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex ijs recentibus cum saccharo conserua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillaticio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij.

Tamarind. facultates.

Tamarind. conserua.

Aqua stillaticia Tamarind.

NVNC superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA *lib.2.cap.699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum duntaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.*

Mesue lapsus.

MESVE *lib. de simp. med.cap.8. facit eos Palmæ siluestris Indicæ fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quòd tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferũtur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compressæ, abiectis nucleis.*

Palma siluestris.

Memini tamen vidisse quoddam genus siluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.

SERAPIO *lib.simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syria, prouenire certum est, cùm à negotiatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.*

Oxyphœnix.

NONNVLLI *Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com. in Dioscor. libr.1. cap.126. à Thebaicis palmulis nõ differre scribit, non probo: quemadmodum nec quod eius arborem Palmæ siluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia, vt antè dixi.*

Lacunæ error.

Tamarind. téperament.

CETERVM *Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesuæ, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.*

Eis semper vtor in febribus admodum biliosis, nõ cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua. CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM *videbatur de ea arbore hic disserere*

disserere quam vulgo Cas[illegible]m fistulam appellant, quandoquidem medicamentum es[illegible]mnibus notissimum, nisi controuersia esset de nomine ma[illegible]lli indito à Gerardo Cremonensi, quem (vt suprà diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cùm omni potius laude quã vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq; humanæ saluti necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.*

*Rhases ad Alm. lib. 3. de re med. cap. 51.

PORRO *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna libr. 2. cap. 197.* Chiarsamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Comdaca: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Bauasimga: *in Decan & à Bramenis* Bauasimgua: *in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipsa in Canara* Bahoo.

Hiarxamber.

Comdaca.

Bauasimga.

Bauasimgua.

Gramalla.

Bahoo.

EST *autem hæc arbor* Pyri *magnitudine, foliis mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, lõgitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.*

Cassiæ sol. historia.

NASCITVR *per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca, & in Sian totóque eo tractu.*

HANC *non nisi siluestribus per se satam vidi, in America tamen (quam falso Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è siluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit.*

Cassia sponte nascitur.

Candil quid sit.

Pardaon.

Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tanta copia nascitur, vt vnus Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constituūt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.

AVICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

Manardi lapsus.

SÆPIVS sum miratus, Manardum in lib. simp. Mesuæ scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria facultate prædita esse, cùm tamē potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quam solutiuam.

Sepulvedæ error.

ILLVD verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vncijs quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisiæ potius facultatē hos effectus præbuisse censebimus, quam harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secūdas sæpius etiam sine medicamento reuci, naturæ propriæ vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetque Bellunēsis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutiuam intelligendam esse, quotiescumque Cassiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam intelligi.

Stulta de Cassia sol. persuasio.

RIDICVLVM verò est, quod de Lusitanis quibusdam

dam nunc proferam, qui crediderunt pleroſque huius regionis homines cõtinua alui ſolutione laborare, quòd boues, quarum carnibus veſcerẽtur, Caſſiam ſolutiuã depaſcerent. Nam arbores altiores ſunt quàm vt à bobus depaſci poſſint; neque tanta copia eſt arborum, vt numerũ infinitum vaccarum (ſiquidem multas iſti alunt, nullius vero carnibus indigenæ veſcuntur) alere poſſint. Deinde cùm duro cortice prædita ſit ſiliqua, veriſimile eſt (etiam ſi pertingere poſſent (vaccas graminis pabulum, quod ſemper ferè hic viret, ſtarum ſiliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis riſum mouì.

De Anacardio. CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

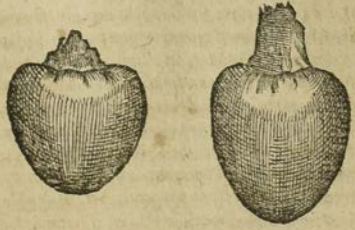

ANACARDIO *nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum ſimilitudine tum colore, Arabum veſtigia ſecuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Luſitanis* Faua *de* Malaqua, *quòd viridis & in arbore pendens, ſimilis ſit noſtrati maiori Fabæ, maior tamen.* Anacardiũ veteribus ignotum. Balador. Bybo. Faua de Malaqua.

MAGNA *eius eſt in* Cananor *copia, tum in* Calecut

& reliquis Indiæ prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis lapsus.

SERAPIO *lib. simpl. cap. 356. Galenum citat tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totáque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi oßi simile, eiusq; nucleum Amygdalæ effigie, sine nocumento esse affirmans: Et paulo post subiicit, id inter venena referri quæ deleteriæ sint facultatis.*

NVLLA *autem præditum esse venenosa facultate, exemplis suprà demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum diximus.*

Anacardij temperamẽtum.

NONNVLLI *Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi fortè, quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate præditum.*

Cajous.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem è Brasilianorum regione, quod *Cajous* vocant. Arbor est magna, foliis pyri (in recens natis, Lauri potius) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui succo plenus est, veluti id Citriorum genus quod Limam vocát, quo quidem vtuntur Brasiliani, (licet Theuetus cap. 61. Descriptionis Americæ, contrà asserat,) vt ab iisdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubricante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia olei asperrimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum, & pistaciis gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & venerem

CAIOVS,

per medium sectus nucleo integro.

integer.

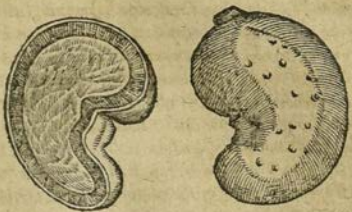

nerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduersus scabiē vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus coniecturari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris, quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam exptimi curauimus.

De Amomo. CAP. XXXI.

MAGNA *inter recentiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simp. med. 6. substituant; de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.* Amomum.

EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Dioscor. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris conuincere nititur.* Rosa hiericuntina.

EGO, *tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europæ gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo*

natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respõdit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quẽ vulgo Nizamalucco nuncupant) Regem Decan potentissimo, qui præter mediocrem doctrinam semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent; dixerunt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimè quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

Hamama. Pes columbinus.

Nizamoxa Rex.

NAM omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur: exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis ἐλεφαντίασις dicitur illis Daulalfil, quod est, Pes Elephantis, ὑδροποσία marazalquelbe, quod est Dolor canus. Hinc sciendum est, Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quam pedem Columbinum*.

Daulalfil.

Marazalquelbe.

CVM apud Nizamoxa essem, aliquot plantas obseruaui, quibus Goæ caremus, veluti Eupatorium, Mexqueteta, Mexir,* melissophyllon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ sortitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tãta est nostrorum Pharmacopolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeãt, quam officinæ suæ excolendæ. Hinc fit, vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum

Mexqueteta, Mexir.

Arboris flores, violarũ loco.

men vsum non admitto, nisi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Lusitania delatis.

Amomum.

Amomis.

*Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionem pleniorem dedisset, quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multæ altercationibus ansam præcidisset. Certè res eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli Amomi legitimi loco vsurpare non verentur, cùm sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis suis Matthiolus.

Ceterùm accepit nuper ex Ormuz, celebri sinus Arabici emporio, V Valerandus Dorœus Pharmacopœus Lugdunensis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & ité alia Amomidis, neutra tamen cum Amomo Dioscoridis & Plinio descripto conueniunt, nisi id fortè sit, quo se posset auctor donatum, quodque pedem columbinũ referre asserit. Nã hęc fragmẽta aliquot ramulis constant, foliolis quibusdam adeò frequentibus onusti, vt ex solis foliis cõstare videantur, quemadmodum in Tithimalo paralio conspicere est, quæ in extre-

in extremo tali ordine sunt distributa, vt flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non inepte pedē columbinum (qualis earū est quæ pedes hirsutos, seu, vt ita dicam, plumatos habēt) referre videtur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hic subiunximus.

*Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexit, planè ignoro: nec quid hæc vocabula significent, quisquam indicare potuit.

Disputatio de Acoro & Calamo.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

NON minor est controuersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, libere dicam quod sentio.

Calamus aromat.

CALAMVS aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocāt, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum dumtaxat) idem est cum eo qui hic in India magno est in vsu cum viris tum mulieribus & iumentis.

Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Varicam, Cassab, Aldirira, Assabeldiriri.

Vocatur is in Guzarate, Vaz: in Decan, Bache: in Malabar, Vazabu: in Malayo, Dirimguo: in Persia, Heger: in Cuncam, quæ est regio maritima, Varicam. Arabibus Cassab & Aldirira. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat Assabeldiriri, sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212. Cassab & Aldirira appellāt. Idem autem sonat Cassab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus: Nam

Dirire.

Dirire idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolæ eius vsum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine Dirimguo vocarunt.

SERITVR per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hic etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.

CETERVM non est odoratus, nisi è terra auulsus: quantóque

quantóque virentior est, tantò mihi validioris tetriorísque odoris videtur; tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balagnate adfertur, ad Occidentē mittitur.

FAMILIARIS eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorū doloribus. Sed maximè expetitur hieme à mulomedicis: contusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum Arata. Calami vires. Cuminum rusticum. Arata.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci. Calamus vnguentarius. Calamus Arabicus. Calamus Alexandrinus.

EGO, vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoque vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri, nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probéque sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocāt, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.

QVOD autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentē, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, fatum fortè in sporta aut fictili vidit, vt plerumque fatum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

IS verò quo vtimur, radix nō est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem esse Calamus non nisi in India.

cem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, quâ contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliquâ in re simile est Aranearum telis, vt falsò putarũt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, libr. simpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

Acorũ dum taxat in Europa.

CETERVM quod Calamus Acorũ non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galãga scribunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus, & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contẽtio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quòd apud Turcos nasceretur.

PRÆTEREA Calamus pallet; acris, calidus & siccus est in secundo ordine: Acorũ albet, amarum, calidumq́, & siccum est ordine tertio: Galanga autem vtroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

Acori succedaneum.

SOLEO tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excalfaciat & exsiccet, veluti Acorum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscurè describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum

est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cùm omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorū legitimū esse volunt. Affertur ad nos ex Tartaria & Lituania, nec non & in Polonia nasci creditur, quib. Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumq; Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlyssipone aduehi Calami genus vsuali nostro

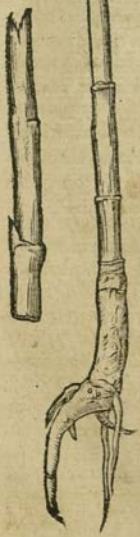

similimum, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in vsu apud nos esse desit, licet omnes aromatarij multo efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

Cæterùm cùm tertiò recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Ægypto redux, cum Habbel fructu, multisque aliis ratis, & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Vmbellifera verò potius planta quàm harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, læuem alioquin, intus concauum, & membranula, vti harundines, præditum, qui asculosè quèadmodum Dioscoride scriptum reliquit, frangitur, estque satis odoratus grataque saporis, amari tamen, & nonnullæ adstrictionis particeps: folia (vti ex vestigiis colligere licet) bina exaduerso in singulis geniculis sita caulem amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

Legimi porrò Acori descriptionem, in nostra rariorum Hispanicarum stirpium Historia studiosi inuenient.

NAR-

NARDVS.

De Nar-

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare possum, multo plura aromata, maioriq; quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, viliorique emi, quam antiquitus fiebat: quod nunc Lusitanorum nauigationibus India nobis apertæ sint, ipsaq; regiones quæ aromata gignunt, longe cultiores nunc sint, quam Veterum tempore fuerunt.*

IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolētiam illam amittat, qua imitio prædita erat.* Nardus.

VOCATVR *autem nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicennæ lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus* çembul *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica: eadē ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autem corruptè Matthæus Siluaticus cap. 640.* Simibel *&* Sumbel *protulerit, mirum non est, cùm is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.* Cahzçara. Çembul. Sumbel.

CETERVM *nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengalæ incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorū delubra, ad quorū cultum cateruatim confluūt mercatores è Guzarate & regno Decā, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obsessi.* Ganges flu.

PORRO *non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dumtaxat mihi notū est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidē in mōte quodam, qui altera parte Oriētem spectat, altera Occidentem,* Nardi vnicum genus.

ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamē multis aliis eius regionis locis sata prouenit, nō facilè enim spōte nascitur. Neq; vna præstātior est altera: Spicámue habet alia altera multò longiorem.

Nardus spōte non prouenit.

Nardi descriptio.

CERTE radix est, spargens supra solū breuem virgulam seu caulē circiter tres palmos longum, cum longissimus, atque alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate & Gogua, aliisque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus sordida.

INVENITVR interdū sordida & puluerulēta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.

HAC vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo antiquitùs tēste Plinio lib. 12. cap. 12. æmebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.

Lacunæ ostentatio.

CETERVM fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Dioscor. lib. 1. cap. 6. cōmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniā ex ea fiat venenī quoddā genus mortiferum, quod nō modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idque toxicum Pisum vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

Pisum.

Satiech. Satiach.

ID genus quod Sepulueda Satiech & Satiach appellat, id

lat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengalæ portu & emporio ad fluuij Gangis ostia.

HIRCVLVS VETERVM.

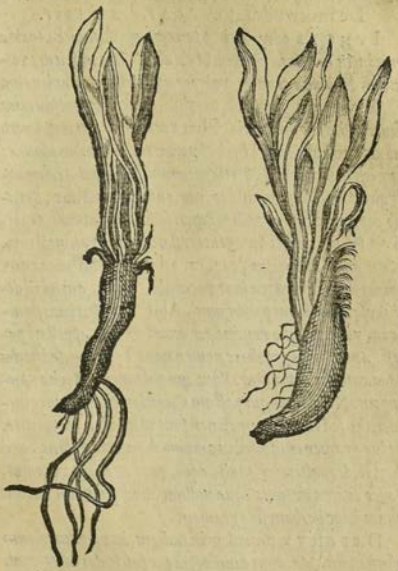

*Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabāt cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticę simillis, cādidior tamen & veluti ex viridi cinerea, sine caulículo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secun- Hirculus.

dum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt, cum Nardi Celticæ folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporéque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminissem, eiusque hic iconem subiicerem, quam nemo hactenus exhibuit.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiæ prouinciis maxima frequentia & abundãtia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

Sachbar.

Haxis cachule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mazcatensis.

Palea de Mecha.

Pastus Camelorum.

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum* adhar, *Serapio cap. 19.* adher *appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant* Foca. *Nam quod Siluaticus, cap. 12.* adcher *&* adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iã dictas vsq. prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastum Camelorum vocẽt, nec immeritò: sed tamen Cameli non sunt istic adeò frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidẽ multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam siue gramen.*

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamẽ copia per fasciculos colligatum in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ pædore offendantur. Nam simul atque maduerit, recẽtem substernunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum adue-*

uehere

uehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu*, vili emisse multos Iunci fasciculos, quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mitterē: nullum tamen florem videre contigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & siluestris. Insula Diu.

NVLLVS est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos dumtaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

NVNC ad Auctorum qui eius meminerunt, descriptiones veniamus.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 16. laudatissimum ex Nabathæa, proximū Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendū eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

SCIO in iis quas supra enumerauí prouinciis, quæ Arabiæ nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata prouincia est Arabiæ Iudææ conterminæ) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisq; vicinis prouinciis versati erāt: Sed illi respondērūt, eum quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autē ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerūt, quoniā medicamēta interdū ignota manerēt ob indigenarum negligentiā. Quæ cùm audirē, inquirere nō volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putem. Nabathæa.

CVM verò Dioscoridis Africanum improbet, nō oportet nos admodum solicitos esse in eo inuestigando, præsertim cùm non adscripserit qua Africæ regione prouenīat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit. Iunci flos.

IN medicamētis odoratis, Dioscoridem incertis compa-

rationibus plerumque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.

Iuncus rotundus.

IVNCVS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrescit qua Iuncus est.

Auicennæ lapsus.

AVICENNA lib. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, quod est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifestus error est, cùm Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Iunci historia.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifaa scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latiorem tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem *, vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.

MATTHÆVS Siluaticus cap. 12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cùm humiditate nõ abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.

Monachorum oscitantia.

QVOD ad Brasauolũ & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumẽta refellit Matthiolus, Com. in Dioſc. lib. 1. cap. 16. quare superuacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicẽ esse contendunt, cũ Galãga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, &

IVNCVS ODORATVS.

est, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.

Natæ sunt nobis superiore æstate aliquot Iunci odorati plantæ, ex semine Italia missō. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis, quàm gramen seu κύπειρον (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratū quidem spirant odoré, sed in quo rosæ odor nō eluceat. nam manducata potius rosæ, præsertim sacchāro conditæ, odorem æmulari videntur. Nullū protulit floré, quod serius prouenerit: imò primis frigoribus periit, ita vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inserere hîc libuit.

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq. Patalen Plinio dici putant. Cōtinet verò ea, vrbē mercurialem potentemq. admodū, & celebertimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem. * Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi forte intelligat gramen siue herbam vulgatem quam Græci σχοῖνον vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo. CAP. XXXV.

MAGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nūc sua laude caret. Sed cùm Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cōstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primùm proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.*

Costus, Cost, Cast, Vplot, Pucho. EST *ergo Costus dictus Arabibus* Cost, *aut* Cast: *in Guzarate*, Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus est vsus*, Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318.* Choſt *appellat, corruptum est exemplar, legendúmque* Cast: *& quotquot conuenī Arabes,*

Cast, Costi. *eum nunc* Cast, *nunc* Cost, *nunc* Costi *vocant.*

NASCI-

NASCITVR *circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cãbaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolla, aliisq; mercibus onusti aduehuntur, in vrbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam vrbem: vnde postea per maiorem Asiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuersam Europam deuehuntur prædictæ merces.*

QVONIAM *verò in Chrysocollæ mentionẽ incidimus, sciendũ est, eam vulgo* Borrax *nuncupari, Arabibus atq; Guzarate incolis* Tincar, *seu* Tincal: *metallicã autem hic eius esse naturã, vtpote quæ è monte quodã Lusitanicis leucis centum à Cambayete distãte, eruitur. Magnus eius vbiq. vsus in ferruminando auro, reliquisq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vsurpatur, præterquam ad scabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: inicitur dumtaxat in vnguẽtum citrinum, fucos muliebres, & vnguenta ad profligandam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari.* Borrax. Tincal. Tincar.

DESCRIBITVR *autem Costus * ab iis qui viderunt Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri * magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamen etiã colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt pleriq; nares ferat, et capitis dolorem excitet: gustu minime amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata.* Costi historia.

HOC *vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est, si eius loco, alio medicamento officinæ vtantur in regionibus procul à Lusitania distitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.*

Costi tria genera apud Veteres.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt *, videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum, grauem, colore buxeo: perquisiui à negotiatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Respondérunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicus; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cùm recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiúsque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.

*Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est, illorum Costum radicé fuisse, cùm ait: Sunt qui, admisto Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris, odorata est admodum radix, violaceũ siue itinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerumque inhærere adhuc conspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt facile appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex ficca radice exprimi potuit, hîc adiiciendam curaui.

*Nisi per

COSTVS INDICVS.

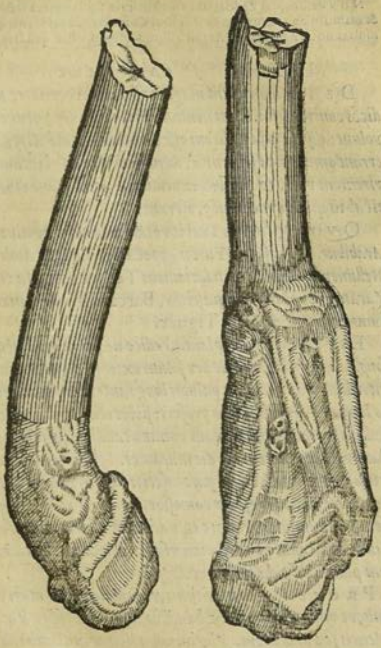

*Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro etim Lusitanis iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

*Venetiis interdum adferrur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallescens, & eximiæ amaritudinis.

NON desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primùm apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit. CAP. XXXVI.

DE *Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.*

Turbit. QVOD *igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcu appellatur: tametsi Andreas Bellunensis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Gu-*

Barcaman. *zarate, vbi plurimum nascitur,* Barcaman: *in Canara,*

Tiguar. *cuius prouinciæ est Goa,* Tiguar.

Turbit historia. EST *autem Turbit planta, radice neque magna, neque longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiã similes, è candido rubentes, nonnumquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò dumtaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse possit. Nonnumquam radix cauli adhæret, sed inutilis, cùm caulis dumtaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.*

Turbit natales. PROVENIT *in maritimis, verùm non adeò mari vicinis, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim,* locisq; vicinis. *Inuenitur*

& in

& in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis a Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorē, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adeò infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est, ob indigenarum negligentiam.

CETERVM in Turbit delectu, duo solent à Medicis requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est natura: Sed quoniam viderūt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantā, ante quàm eam colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes, eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligēdi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi rationē obseruauit. Nam cùm iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantū pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehēdere licet, gummi nihil ad præstantiam agere, sed id plerumq. præstantius cēsendum esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta recōditum sit. Non negauerim, quin etiā Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est. Turbit qua ratione gūmosum fiat.

ALTERA probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum. Turbit delectus.

EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pi- Turbit facultates.

tuitam

tuitam deiiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adiucere (vt etiam aliis purgantibus medicamētis) solent: alioqui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga*. Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum à quo emissem, duplo minoris emisse.

Tanga. Manus.

Turbit Arabum.

CETERVM longè nobis aliud Turbit* describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidē Mesue lib. 2. de simpl. med. cap. 2. aut radicem esse herbæ folia Ferulæ minora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inuentri genera, videlicet domesticum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & flauum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit candidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nam neque forma conuenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cùm vmuersum sponte in incultis prouenial. Alterū genus interdum altero esse maius verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ nō est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probe præparatum, suóue tempore collectum non est, album esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm siccis. Neque albedo & gummositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus

Turbit Arabū delectus.

Turbit è Lactariarum numero non est.

substantiæ

substantia contineat, modò carioſum non ſit.

SERAPIO *lib.ſimp.cap.330.Tripolij Dioſcoridis hiſtoriam ad ſuũ Turbit tranſtulit.Sed ſi cùm legitimi quam exhibemus Turbit deſcriptione conferatur; manifeſtè eius error deprehendetur. Nam neque folia Iſatidis habet, neque eius caules in ſummo diuiduntur, ſed in mucronem deſinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque eius radix odorata eſt, aut venenũ arcere adhuc deprehenſa eſt.* Tripolium non eſt Turbit.

DENIQVE *non eſt Alypum Dioſcoridis,vt recẽtiorum quidam exiſtimãt,cum eius hiſtoria Alypi deſcriptioni planè repugnet,& facultates ſint diuerſæ: Turbit enim pituitã dumtaxat purgat, Alypum atrã bilem deiicit. Neque, vt iam diximus, cuiquã è lactarijs cõparari poteſt,quæ non ſine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acrimoniã habeat, & ſine moleſtia pituitã deiiciat.* Alypum nõ eſt Turbit.

PORRO *huic errori anſam præbuiſſe puto Arabes, qui conſpicientes apud ſuos in vſu eſſe Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam deſcriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuiſſe cognitum exiſtimantes.Sed ſatius multo fuerat,ea ratione omnia non confundere,& ſimplicem aliquam eorũ medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, deſcriptionem contexere.* Arabes erroris auctores.

*Baçaim vrbs eſt vaſta, multas alias vrbes & pagos ſub ſuo dominio habens: quinquaginta leucis ab inſula Diu abeſt, & Regi Luſitaniæ paret.

*Monetæ genus Indicum Tanga eſt,quod ſexaginta Luſitanicis regalibus æſtimatur, hoc eſt, duobus fere Caſtellanis regalibus,aut ſeptem aſſibus Gallicis.Regale enim Caſtellanum triginta & ſex Luſitanica conficit. Tanga.

* Turbit à noſtro Auctore deſcriptum longè aliud eſt ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, conſulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30.51. & 78. libri quarti Dioſcoridis.Per vniuerſam Hiſpaniam Thapſia abundè naſcitur, eius radice pleræque Hiſpaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non deſunt etiam multis per Europam locis,qui Scammonij radicem conciſam pro legitimo Turpeto oſtendant, atque in ſua medicamenta recipiant,vt hic manifeſtum eſſe poteſt qui ſcammonææ radices ſiccas cum illorum Turpeto diligentius contuleruntt.

De Rha-

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON est operæpretium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notißimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiã, Persiã, & Europam importatur, esse in Chinarũ regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europæ regna petunt. Nos præter id quod nauigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata, quæ per mare inuehuntur vnius mensis spatio, quàm quæ terrestri itinere importãtur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, et huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & abiiciendũ: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mẽsibus hibernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, September. Interea aliud recentius ex Ormuz importatur, quo vtuntur, idq; quod in maritimis hibernauit, in mare abiiciunt.

Rhabarbarũ omne in Chinarum prouincia nasci.

REFERVNT genus quoddam nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.

Rhabarbarum Samarcandatinũ.

NVLLVM autem est Rha barbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinense, quod Rauam Chini Persæ appellant, Mauritani tamen plerique solummodo Rauam.

Rauam Chini. Rauam.

ALIQVANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distilari, & eius decocto aut stillaticia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdum tam facile teredinem sentiat & corrumpatur.

Sed cùm

Sed cùm neminem audiuerim, qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

Radix Chinæ.

NASCITVR *hæc radix in Chinarum vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sæuit lues Venerea, quam alij* Neapolitanum morbum, *alij Gallicum vocãt, nostri scabiẽ Hispanicam, Persæ* Bade-Frangi Bade-frãgi. *(tametsi etiam simpliciter* Fringui*) quod morbũ Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis cuiusdam, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci vsum ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominũ memoria infestata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hispani anno Redemptionis humanæ 1493. reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingẽtesimum trigesimum quintum supra milleſimum, adferentibus eam huc Chinensibus quibusdam ea lue infectis, qua se interea dum hic negotiarentur, curarent.*

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecum adferens, atque inter eas Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatum esset, dum in Liburnicam inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniã magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & forte tum tẽporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cùm nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis væniit.*

Qua ratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

FACTVM *est, vt eo tẽpore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de*

Sousa meo mœcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quomam qui ea vterentur, extremam illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantùm abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt helluones. Cùm innaluisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti, quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tẽpus appellunt Malacam Chinenses liburnicæ, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitum

Ganta. *fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinensibus Liburnicis, minui cœpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.*

Ab eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quidam, qui indigenas fame enecare vellet.

Ceterum, vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento ægri,

Radicis Chinæ mirabiles effectus. *mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnent.*

Præparationis modus. *In magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aquæ sextariis * coquitur, ad dimidij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur,*

ligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaque mundamus.

SOLENT Chinenses maiori quantitate in sua regione assumere, cùm frigida admodum sit. Quos cum imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum hauirem, vt initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt. Chinarum regio frigida.

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in sex aquæ sextarijs decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta miscentes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorũ adsit, rorem marinum, aut rosas misce: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubum: si vlcus vesicæ aut renum infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei. Radicis Chinæ delectus. Eius vsendæ ratio.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerumque

rumque materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimū quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex māna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis Chinæ, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera nō erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, et cassia solutiua paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ si adsit, aut bugłosi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationēmque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum diæta curati sunt. Alios itē, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cùm frigidior sit regio.

Medicamēti dosis. IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hac autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè som-

Victus ratio.

dicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq; deiectionem tollendam, decoctū sumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenses.

Radix Chinæ præstantior in inueterato quàm recenti morbo.

EFFICACIOR est hæc radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.

SVNT & aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdē radicis tritæ drachmam cum semisse iniicerent, quotiescumque mane & vesperi sumerent.

Conserua è radice Chinæ.

SVNT qui mane laminam conseruæ ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut saccharo, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur puluveris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chinenses cum carne elixa vescūtur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

Aqua stillatitia è radice Chinæ.

HVIVS radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nanciscì posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Radicis Chinæ facultates.

VTILE est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cōtagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorū dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrhodes & œdematodes, tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inue-

terato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis ante medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam. Radicis Chinæ descriptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdū crassa, nonnunquam tenuis, quæ recēs eruta, admodū tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam dumtaxat plantam hic in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate periit, ante quam excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.

Mulieres ad ægros non admittēdæ.

INTELLIGO eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehemēter ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur.

SED quoniam in Chinensium mentionem his cōmentarijs plerumque incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hic proferam.

Chinenses Schitæ sunt.

SVNT ergo Chinenses Asiatici Schitæ, qui licet gens Barbara esse æstimētur, in negotiatione tamē & manuarijs operibus censentur admodū industrij. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habēt enim leges scriptas Iuri imperatorio simillimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptū apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortē, matrimonio sibi iungere.

Doctrinæ gradus apud Chinenses.

INTELLIGO etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia esse: Eruditu etiam viris, Regis totiusq; regni moderatio-

derationem committi. Sed & in eorũ picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, vt omnem hominum memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censeant.

Typographica apud Chinenses vetustissima.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vsiam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in sex Sextarios vetti.

Nunc per vniuersam Europam radicis cuiusdã vsus inualuit, quam Hispanico nomine (illi enim eius vsum primi ex Peru in Europã inuexerunt) çarça parilla vocant, quasi dicas Rubum viticulam. Cuius sanè magni sunt effectus, & Radici Chinæ suam laudem adimit, quę non nisi cariosa & longa vectura emarcida ad nos peruenire solet. Qui de çarça parilla plura requiret, Matthioli Epistolas, & eius in Dioscoridem commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius historiam eum icone exhibebimus, atque à Smilace aspera volubilisque genere (quas çarçam siue zarsam parillam nonnulli arbitrati sunt) plurimum differre ostendemus.

çarça parilla.

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad: *sic etiam in Malauar, sed propriè* manjale: *in Malayo*, cunhet: *à Persis*, darzard, *quod lignum luteum sonat: ab Arabibus* habet.

Alad. Manjale, Cunhet, Darzard. Habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goæ, sed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes, Persas, & Turcos defertur, qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri fatentur.*

HVIVS *mentionẽ facere videtur Auicenna lib. 2 ducenteſimo capite* * *&* Chaledfium *siue* Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc scribat, aliorúmque auctoritates citet, tamquam de re non multum sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri autem potest, vt corruptum sit vocabulum, vocatáque sit hæc radix initio Arabibus* aled, *quemadmodũ et Indis, postea verò corruptè* Chaledfium.

Chaledfium. Chalidunium. Aled.

Vt autem hoc facilius credam, me impulit, quòd eum, caput

Curcuma. *de* curcuma *siue* curcumani *lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorũ auctoritas me mouet, qui*

Chelidoniũ. *per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq́, oculis perutile esse, quæ notæ etiam*

Croci Indici vsus, *Chelidonio conueniunt. Nã tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq́, cibos, cum hic, tum apud Arabes et Persas ob eam nimirum causam, quòd viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autem in oculariibus medicamentis: tum etiam ad pſoram si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroque illo capite* chaledfium *&* curcuma *vtilia esse scribit.*

Croci Indici historia. EST *autem hac radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, foliis Milij maioribus, cauleq́, foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putóque sine noxa posse sumi.*

In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchûma agit, cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XI.

EST *Galanga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, et Arabibus non satis perspectum.*

Caluegiam. DICITVR *autẽ* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap. 332. corruptè legit,*

Culungem. Galungem. Culungem, *aut* Galungem *scribant, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

EST

Galanga maior

Galanga minor.

Galanga duplex. Minor galanga. Lauandon. Maior galanga. Lancuaz.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniã defertur: eam incolæ Lauandon appellant. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iaua, et incolis Lancuaz dicitur. Nos tamen hic in India vtramque Lancuaz appellamus.

Galangæ historia.

PORRO minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit.

Galanga recens in acetariis.

AVICENNA & Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cùm eius, vt diximus, duo sint genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq́ factum puto, vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub Caserhẽdar nomine. Sed sub quo nomine Chinẽsis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusq. non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus lib. 6. epist. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco

dem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM *omnino explodenda est Monachorum dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnãthi radix: praterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouinciis ab Arabia procul dissitis prouenit.* Monachorum insciti.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haud quaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Persis, & Turcis* Gengibil, *non* Lengibel: *(vt corruptè legunt Serapionis lib. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengala cùm adhuc recens & viride est,* adrac; *siccatum verò,* Sucte: *in Malauar, tam viride quàm siccum,* imgi: *in Malayo,* aliaa. Gengibil. Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

EST *autem Gingiber similibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum folijs duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simp. At nec admodum acris est, præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam quæ dominatur humiditatem.* Gingiberis historia. Gingiberis radix recens.

HÆC *radix minutim concisa, & aliis herbis admixta in acetarijs editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.* In acetarijs.

NASCITVR *Gingiber in omnibus Indiæ prouinciis nobis cognitis, semine aut radice satũ. Nam quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum & frequentissimum est Malauaricum, Arabibus & Persis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim totaq; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neque* Gingiberis delectus.

neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt conterminæ. Inde sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

Troglodytæ.

Gingiberis messis.

COLLIGITVR & eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali cõseruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem, at si eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.

Nullũ Gingiber in Arabia.

DIOSCORIDES autem libr. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum leniter emollit, cõcoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba concoctione, sistuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.

Gingiberis vires.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius maceratum, deinde saccharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale sit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde in Chaul,

in Chaul, Baçaim & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber improbum.

*Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonumquam pondo vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos hatundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramq; radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo describit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit: Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quę Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII.

MAGNA *est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases lib. 3. de re med. cap. 34. vtrumque sub vno capite cõprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.*

EGO *diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hic Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hic vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Posteà tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.* Zedoaria. Zerumba. Zerumbet. Crocum Indicum.

QVOD *nos hic Zedoariam appellamus, Auicennæ lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit) Geiduar dicitur. Aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis. Magno verò emitur Geiduar, nec facilè inuenias nisi apud Circumforaneos quosdã & circulatores, quos Indi jogues, Mauritani Calandares appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emẽdicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.* Geiduar rarum admodum. jogues, Calandares.

EST

Geiduar historia.

EST verò Geiduar* *magnitudine glandis, eiusdémque ferè formæ, colore subluc ido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni Lapide Armenio missum, vnà cum naui perit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar facultates.

VTILE est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsúsque.

Geiduar veterib. ignotum.

PORRO hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, lib. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait Geiduar esse: quod subolfeciſſe videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoariæ verò vocabulum corruptum est, & Geiduar dicendum.

*Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. çua.

ZERVMBET appellatur Arabibus, Persis & Turcis Zeruba*: in Guzarate, Decan, & Canara, cachoraa: in Malauar çua.

Gingiber sylueſtre.

ABVNDE prouenit in Malauar prouincia, videlicet in Calecut & Cananor. Sata autẽ, & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit. Spõte verò nascitur siluosis iam memoratarum regionum locis: inde à multis Gingiber siluestre appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia Gingiberis foliis similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior.

RADIX

RADIX eruta, conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiámque defertur, in Gida & Alexandriam, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, laudatióque est Gingibere condito.

NVNC eos Auctores qui de hac scripserunt, percurramus.

AVICENNA *libr. 2. cap. 743.* Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similē, atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit. Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO *lib. simp. cap. 172.* Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, eásque è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA *libr. 2 cap. 743.* dum taxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad sinum Persicum vehi, duo genera esse existimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & quemadmodum ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, dum taxat expressit. Et certè etiã hodierno die diuersum est pretium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius pretio quæ in oblonga concisa est, vt minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quàm prægrãdes.

QVOD verò iuxta Napellum nasci optimam scribit, planè fabulosum est, quãdoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quemquam (tametsi diligentissimè perquisierim) hanc radicem Auicennæ opinio explosa.

dicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicennaiam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur, cùm ait, è Chinarum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, rarámque apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.

Gëiduar apud Chinenses.

Zerumba apud Indos.

NON defuerunt, qui crediderint, Arnabo* de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq. historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans: Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.

Arnabo.

CETERVM minus sunt audiendi, qui aut Benalbum & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumque medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.

Benalbum & rubrum. Carpesium.

*Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeo similem, vt nihil supra, plerumque tamen maiorem, & intus pallescentem.

*Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

ZERVM-

ZERVMBET SERAPIONIS.

*Qui plura de horum opinione requirit, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

NON modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocãt pαβionem (incolæ Mordexi dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum ferunt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatum, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile. Ligni Colubrini facultates. Cholera morbus. Mordexi.

HANC verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, * (Lusitani Cobras de capelo, nos Regulus serpent. Cobras de capelo.

Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpenti inimicissimum, Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescumque cum serpente cõgressurum est hoc animalculum, istam radicem (quæ multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet. Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquũ corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quòd si eo congressu serpentẽ vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq; ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilan incolæ) hãc radicem venenis resistere didicerũt.*

Quil. Quirpele.

Reguli & Quil pugna.

Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nã solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrime persequuntur, tum vt cum serpentibus regulis prælientur, quos circumferre solent Circumforanei quidam,* Iogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantq; serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint: Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibúsque non sunt exempti dentes, accepto præmio cum iis quas dixi, viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.*

Iogues.

TRIA *sunt huius ligni genera in insula Zeilan.*

Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatissimũ illud est à quo subsidium quærit viuerra, vocatur q; incolis* Rametul, *Lusitanis* Pao da cobra, *id est,* Lignum Colubrinum, *quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. dum-*

Rametul descriptio.

taxat te-

taxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum noſtrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis ſe propagans, ita vt ſemper radix aliqua extra ſolum ſe exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum ſuccedant. Radix hæc ex candido cinerea eſt. ſolida admodum, amaro guſtu: folia Perſicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim cohæret, pulcherrimo colore rubẽs. Fructus ſambuci, ſed rubens & durus racematim cohærens, veluti in Periclymeno. Teritur primùm hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à ſerpẽte percuſſis: teritur etiã ad cotẽ Santali modo, & vulneribus inſpergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti naſci tradunt.

SECVNDVM genus veluti primum aduerſus venena commendatur, eodemq; modo quo ſuperius vſurpatur. Arbor eſt, cùm ſolà prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ ſimilis. ſpinis breuibus & firmis, horrida cortice candido, denſo, rimoſo & ſolido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: folijs eſt luteis, aſpectu pulcherrimis. Hanc autem, ſi iuxta aliquã aliam arborem prouenìat, per ſummos eius ramos ſerpere, atque eo: Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solẽt ipſum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in inſula Goa naſci ferunt: ſed numquam id videre mihi contigit. Alterius generis deſcriptio.

CVM Prorex in Lafanapatan inſula, Zeilan conterminа eſſet, dono dati ſunt illi aliquot faſciculi ligni cum ſuis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigræ & odoratæ. Eã radicẽ mirificè prædicabãt, & aduerſus venena pollere aiebãt. Similẽ in Continẽti Goæ naſci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorũ longitudine, qui, niſi alligati, ſuſtentare ſe nequeant, ſed per ſolum ſeſe diffundãt: folia rara. Lentiſcinorum effigie, oblonga, non viridia, ſed maculoſa, ſiue nigricãtibus ex cãdido maculis reſperſa. Tertium genus.

RADICEM quandam in Malaca inueniri rumor eſt, Eius deſcriptio.

quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta, præsentaneum sint remedium.

*Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinãdus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, & valde perniciosum esse asserit, solereque incolas, nauali prœlio cum hostibus congressuros, interdum fictilibus includere, quæ, dum prœlium feruet, in hostium naues coniiciant, eo stratagemate quandoque victoriam reportantes.

Primi generis fragmentum, trium digitorum trãsuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioanni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

Bezardica medicamẽta.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nascitúrque hoc modo.*

Lapidis Bezar historia.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddã genus, quod* Pazam *lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandã paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, læuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui ferè quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis* [ij Hungaricis ęquipollent] *vênit, cùm tamen aliquanto pluris hic emptus fuisset.*

HVNC *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim cõtritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.*

CETE-

CETERVM nõ solum generatur hic Lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promõtorio Comorim. Nam cùm in exercitus annonã macerentur istic multi prægrandes hirci, in eorum vẽtriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factũ est, vt quotquot ab eo tempore in hãc insula appellunt, hircos obtruncent, lapidesq; ex iis tollant. Lapis Bezar multis locis inuenitur.

VERVM nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autẽ adeò sunt Mauritani, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare poßmt. Vt verò adulterinos a legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nam si aër aliquis permeat, adulterini indicium est. Lapis Bezar Persicus reliquos antecellit. Delectus ratio.

VOCATVR autem hic Lapis Pazar, à Pazan, id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corrupte Bazar appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua forum sonat. Pazar, Pazan. Bazar.

VTVNTVR eo Indi, nos secuti, aduersus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modò aduersus virulẽtorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decẽ huius Lapidis grana macerata in stillaticio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic Lapis; tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt. Lapidis Bezar facultates.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in

mala scalbie, lepra, pruriginibus, impetigimbusq;. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè planè deploratos, atque à medicis derelictos, huius lapidis vsu, pristinæ sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Dioscor. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hic simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quod eius pulus vulneri impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Isdem viribus pollet, apertis carbunculis in peste impositus: etenim venenum exugit.

Boam Plinius vocat rubentes papulas, lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

QVONIAM verò exanthemata siue pustulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia sunt, & subinde ægros necant, solemus ægris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

COEPIT autem successu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Inuenitur interdum Vlyssipone venalis hic lapis alia atque alia forma, quem tametsi magno admodum æstimét mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis illico ea symptomata incipit habere quæ comitari solent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: si non minus, adulterinum censent.

Monardus. *Meminit etiam huius lapidis clarissimus Medicus Hispalēsis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scurzonera peculiarem fecit, sed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concauos esse vult.

Hager. Bezaar. Bezar. Belzaar. Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus *Hager*, Persis *Bezaar*, Indis *Bezar*, Hebræis *Bel-zaar*, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum. *

Est verò eius forma varia, nam alij rotundi sunt, alij oblongi dactylorum officulis similes, alij palumbi ouis, alij capreolorum renibus, alij

bus, alij castaneas æmulantur, omnes tamen obtusi, non in eusdem delinentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, vt mala insana conspiciuntur, plurimi etiam cinerei obscuriotis, vt qui in felibus Cuiettam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis mirò artificio alia aliam, vt ceparum tunicæ, amplectentibus, splendentibusque quasi politæ essent: immo priore lamina depta, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimi est indicij: iuntq; hæ laminæ aliæ aliis densiores pro lapidum magnitudine. Læuis est & blandus, vt facilè alabastri modo abradi possit: imò diutius in aqua hærens liquescit. Nullum eor aut matricem habet, sed in medullio cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipsi lapidi præfertur: sed is puluis legitimi etiam indicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neq; pulueream illum in medullio continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod Indi illum efformarunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tametsi meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacensi.* CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM *Lapis Bezar alium lapidē mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequēs lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum dumtaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quem admodū Gallicus sapo.*

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

HACTENVS *eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento cōprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset, & periculū esset in mora) hunc lapidē aliquamdiu macerauit: eam deinde aquam*

ægris propinauit, qui illam gustu amarâ inuenerunt; attamen eorũ stomachus roboratus est, & venenũ nihil obfuit.

MVLTVM certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates vobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis Bezar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vt qui è capite animalis quod Indi *Bulgoldalf* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de gemmis subiicerem, præsertim cùm in lapidum mentionem tam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus (modo sinceræ sint gemmæ) tertium Adamas.*

SED *Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate æstimatur. Maioribus enim facultatibus, iisq; longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vn-*

Manus. *decumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quòd vi-*

Ratis. *ginti sex* libras pendit) *Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem per*

Carate. *Carates (pondus quatuor grana constituens) in In-*

Mangelis. *dia verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.*

*Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

ARABES, *quos plerique omnes Mauritani secuti sunt,*

Almaz. *Adamantem appellant* Almaz, *tametsi Serapio lib. simp. cap. 391.*

cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis vbi nascitur, iraa: in Malayo, vbi etiam inuenitur, itam. Iraa, Itam.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnum quæstum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq; sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispaniis Rex in Thynnorum captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* mangelis excedētes, Regi cedunt. Præterea diligentissimè obseruantur operæ: quoniam si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehēdatur, ilico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur. Adamas in Bisnager. *hoc est, 150. grana, vel drachmas duas, grana sex.

ALIA est rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre-Maluco nūcupamus. Alia quædam rupes est in dominio cuiusdam Reguli indigenæ, in qua præstantissimi Adamantes inueniuntur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decan, Lisbor nuncupatam, vbi celebris est mercatus. Illic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine pretij eos imitante. Nam magno apud eos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit. Naises ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est iam corruptæ mulieri: sic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei quem hominum industria expoliuit. Contrà sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris æstimare solent. Adamas in Decan. Adamas de rupe veteri. Lisbor emporium. Naises.

ALIA est rupes ad fretū Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiā de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnū tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quā emptoribus. Adamas in Tanjam.

Nullus Crystallus in India.

NVLLO autē ex prædictis loco Crystallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Crystallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italiā separantes.

Beryllus Crystallo similis.

NON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Crystallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent pretiosa. Sed is in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dissitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula, vbi nullus Adamas.

Berylli natales.

REFERT Plin. lib. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerētur Adamantes, ij qui hic nascūtur adeò non expeterētur à Turcis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.

Franciscus de Tamara.

SCRIBIT Frāciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quòd videam in Indicorū Adamātum extractione tā ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd perutiles sint serpentes, quæ Adamantes tuentur: eosq; non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadā ratione præparatis, quibus vorandis dum serpentes occupantur, tutò interea Adamantes auferri possunt, alio nimirū occupatis serpentibus. *

Adamas nullus in Hispania.

NON desunt qui in Hispaniis inueniri putent, quorum opinioni subscribere non possum, quoniam nullis probatæ auctoritatis scriptoribus fulciatur.

Magnus Adamas.

REFERT etiam Plin. loco iam citato, haud facilè inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo sanè non est reprehendendus: nā sibi comperta scribit. Sed inueniuntur hic interdū maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quē vidi centum quadraginta mangelis * pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quendam

quendam negotiatorē esse vnum, qui ducētos quinquaginta mangelis pōdere æquet, tametsi is strenuè neget talē apud se esse. Accepi itē à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

Adamātum mira generatio.

SED miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissime in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorū aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST verò Adamantis mtor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoscitur.

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiā in scobē malleolo redigatur. Facillimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quomā eius scobe alij Adamātes expoliri solent.

Adamas Crystallo non innascitur.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu nō frangi; sed hircino dumtaxat sanguine maceratū rumpi: præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinúmque bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia suppositio ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitiei sit illata, maritum auersabitur.

Adamas magnetem non impedit.

FABVLOSVM etiam est, quòd Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.

Plumbum Adamantis aciem non obtundit.

ILLVD

ILLVD verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic gluminari, vt facile separari non posſint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

Adamas nullius in Medicina vſus.

NVLLIVS autem est in medicina vſus, tametsi inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam inijciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in vulgus peruasit, deleteriæ facultatis esse. Si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, quà intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

Adamas deleterię facultatis nō est.

SED, vt dixi, vana est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos cum requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæsi serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosq; deinde cum recremētis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis scobes deleteriæ facultatis nō est.

AT in scobem tritus, inquies, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Immo nequaquam eum scobem attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiquâ dysenteria laboranti, Adamātis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cùm eius vxor à medico intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cùm scobe vti multis iam diebus desiisset.

* Similem ferè, nec minus absurdam perquirendi Adamantes rationem describit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

* 140. Mangelis, id est, septingenta grana, siue vnciam cum drachma. scripulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

Adamas Anglicus.

Tribus supra Bristolium miliaribus Ducatu Somersetensi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natura expolitum, forma nūc plana, nunc trigona pentagonáue aut polygona. Horum aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Nor-

gius Northum cuius in ditione eruuntur. Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua, velut ouo concludontur tenaci & dura, nunc innumeri isque exigui & plerumque informes, nunc pauci isque maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnumquam soluti & in matrice (si moueatur) crepitantes, vt Ætitem lapidem censeas. Si artificum industria perpoliantur, orientales ita æmulantur, vt exiguum discrimen sit, sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR & pretiosior est Smaragdus, eiúsque locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & Indis Pachee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, vt vulgatus Serapionis libr simp. cap. 384. codex, aut Tabarget, vt Pandectarius in litteris T & Z vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Zamarrut legendum est. Pachee, Zamarrut, Zaberget. Taberget.

VVLGARE autem est in Balagate & Bisnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conflent. Smaragdus adulteratus.

SED & Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.

CETERVM plurimum hallucinãtur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per Feruzegi Smaragdum intelligendum: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit Peruzegi de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Arabes inter P & F literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt F pro P reponeret. Feruzegi. Peruzegi.

EST verò Peruzaa* Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesuæ mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametsi contrà sentiat Christophorus de Honestis, eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus inuici oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritanos eius Peruzaa est Turchesa.

nos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.

* Idem subodorasse videtur Bellunensis in eadem cõpositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

ἄνθραξ. Carbunculus.

MVLTA sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: nõ quòd in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cùm è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad mensam, accensa prius cãdela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.

Rubini de Corja.

Carbũculus.

CARBVNCVLVM igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quẽdam in Decã, qui cùm mihi familiaris esset, ostendere tamẽ noluit, nisi prius data fide id clam fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cẽsebatur vicies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamẽ dominus affirmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.

Manus auri. Arroba.

Balasius.

SECVNDVM genus est quem Balasium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est.

Spinellus.

TERTIVM genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

INVENIVNTVR & candicantes. Sunt alij ex purpura

pura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum matureſcens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS *varietatis cauſam fieri puto ab ipſa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in ſua rupe aut fodina recens generatus eſt, candicat, deinde matureſcens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti ſunt, nũc candicantes, nunc ex rubro Langueſcentes conſpiciantur.*

QVONIAM *verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina naſci creditur, ſit interdum vt altera parte Sapphirum repræſentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans eſt, & cæruleum colorem cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibuſdam incolis* Nilacandi, *quaſi dicas, Sapphiro-Rubinum.* Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur. Nilacandi Sapphiro-rubinus.

PORRO *Arabibus & Perſis Rubinus nuncupatur* Yacut: *huius regionis incolæ* manica *appellant.* Yacut. Manica.

* Luſitanica Arroba conſtat triginta duabus libris: hoc eſt ferè modiis quinque Italicis, ingens ſanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA *eſt Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cæruleum colorem, cuius aſpectu oculi mirum in modum recreantur, magni deberet eſſe pretij. Vocatur ab incolis* Nilaa. Nilaa.

EIVS *duo ſunt genera. Vnum enim obſcurius eſt. Alterũ verò ſplendens, quod genus vulgo Sapphirũ aqueũ vocant. Vilior hic eſt, & interdum coloris cuiuſdã admixtione Adamantẽ ita æmulatur, vt nonnullos plerumq. fefellerit.* Sapphirus aqueus.

INVENITVR *vtrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Biſnagua locis. Præſtantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatiſſimi ex Pegu.* Sapphirus ex Pegu.

TAMETSI *verò adeò oculis ſit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris, pretium mille*

tium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

Hyacinthus. Granatus.

VILISSIMI sunt hic pretij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCVNTVR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdã Lusitanæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.

De Iaspide. CAP. LII.

Iaspis viridis. Porcellanæ.

INVENITVR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina constantur (Porcellanas vocant) adeò virentia, vt ex Smaragdo constata videantur.

Ex eius forte genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

HVIVSMODI vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducẽtis pardaonis siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo constatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

De Alaqueca. CAP. LIII.

Alaqueca. Quequi.

INVENITVR in Balagate lapidis quoddam genus quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tãta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarũ facultates exuperat, quippe qui sanguinẽ vndequaque fluentem ilico sistat.

Solent plerumque ex hoc lapide efformari sphærulæ precatiæ.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

LAVDATISSIMI inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.

MVLTO maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania.

Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania duntaxat non agnita aureos æstimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

Oculi Catti facultates.

PERSVADENT sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incremẽtum facere & augeri.

EGO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus.

*Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno. CAP. LV.

Hager armini, Lapis Armenus.

MIXTVS est hic Lapis ex cæruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nascereturhic Lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt, exiguæ quidem quantitate apud se vidisse, verùm ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.

Hoc lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraberentur & raperentur naues, si ferreis clauis fabricatæ essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri pæuriam potius, & quòd minori constent, fieri puto, quàm quòd à Magnete sibi metuant.

Falsę de Magnete persuasiones.

CETERVM Magnes ideo ferrũ ad se haud quaquam trahit, quod in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur in locis vbi nullum ferrum est.

SVNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

Magnes non est deleteriæ facultatis.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem paucæ quantitate sumptum, adolescentium conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.

Patinæ è Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NVNC superest, vt de Margaritis scribamus, quæ non modo ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

Vnio.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperiẽtur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter. Arabibus & Persis Lulu, Indis Móti, in Malacar Mutu, Lusitanis Aliofar, quod Arabice sonat de Iulfar, is est portus in mari Persico, vbi laudatissimæ generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliique huius maris portus eas laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit inuito hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Margarita. Lulu. Moti, Mutu, Aliofar, Iulfar portus.

Margaritæ Orientales.

HINC etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.

Margaritarũ captura.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorim,

Comorim, ad insulam vsque Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maximæ ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissimæ) ideóque etiam viliori emuntur.

GENERANTVR & in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, sed viles.

CERTVM est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreiq; commendantur.

ORIGO atque genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt. Margaritarum origo.

HÆ conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc paucæ, pro concharum magnitudine.

INVENIVNTVR & in nostratibus conchyliis ostreisue, sed minus nobiles.

OMNIVM autē præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur eæ Conchæ læues & candidæ, quas eius regionis incolæ Cheripo appellant, ex quibus cochlearia poculáque conficiuntur. Cheripo.

VERVM Cheripo non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo incolæ vocant, ex quo videlicet mēsæ, cistulæ, sphærulæ precariæ fabricātur: quod licet parte externa scabrum sit & impolitum, interna tamen lætissimum est, & aspectu pulcherrimum. Chanquo.

DEVEHITVR id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expoluitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, vt nullæ nobiliores virgines corrumpi Consuetudo de virginibus.

rumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desiit ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emuntur hæc conchylia.

Instrumẽta discernendis Margaritis idonea.

HABENT mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt pretij, venduntur q; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pretia intendentes. At quæ adeò sunt minutæ, vt perforari non possint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; quæ de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus forte assibus Gallicis venit.

Vnionum magnitudo.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Talium pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantiæ cuius superiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

Margaritis nitor restituitur.

SENECTVTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

CERTVM est, Margaritas post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxiæ.

Indis nullus Margaritarum in medicina vsus.

CETERVM raro in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis miiciunt.

INDI-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ, LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi. CAP. I.

IN medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi a solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

Arboris tristis descriptio.

ARBOR est Oleæ magnitudine, foliis Pruno similibus, flore noctu (dū scilicet floret) odoratißimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quòd florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem Coci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquā stillaticiam florū, oculis vtilē esse admoto lineo pāno hac intincto.

Aquā è flōribus Arb. tristis.

PECVLIARIS est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi.

Parizataco Singadi. Arbor trifti.

Hanc Goæ Parizataco: in Malayo Singadi vocant. Arboris tristis nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.

Fabula de Parizataci filia.

FABVLANTVR autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine Parizataco elegantem fuisse filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compressérit. Cùm verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem conscíuerit. Ex cuius crematæ cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratißimorum florum memoriam reuocauit.

Mogoti.

PRIORES sunt dicti Mogori, mali aureæ floribus

multo odoratiores, quorum stillaticius liquor eundem apud istos vsum obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aureæ aqua.

Champe. ALII *flores (quorum hic magnus est vsus) dicuntur* Champe, *odore grauiori quàm Lilium album.*

Indi odoramentis deditissimi. PORRO *(quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus) odoribus adeò dediti sunt huius regionis incolæ, vt plerumque cibo abstineant, vt habeant vnde odores sibi comparare possint, ideóque non immeritò proniores in venerem esse censentur.*

MVNERA *quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rosæ nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.*

NARRARVNT *mihi quidam, tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinq. millium Hispanicorum aureorum summam ferè accedant.*

De Nimbo. CAP. II.

Nimbo historia. AB *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoso. Multis luxuriat foliis, flos candidus est, & fructus exiguis oliuis similis.*

Nimbo facultates. VTILIS *est hæc arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali Assyrij genus est) imposita, miraculosè ea sanant. Foliorum succum vtilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cùm nonnihil amaritudinis possideant.*

Oleum ex Nimbo. EXPRIMITVR *in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilissimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido inungantur.*

De Ne-

De Negundo. CAP. III.

Negundo historia.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores latioresq; renascuntur, foliis Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incolæ cum suis edulibus Caril nuncupatis inspergunt.*

Negundo. Sambali. Noche.

VVLGARE *nomen est* Negundo, *nonnulli in Balagate* Sambali *appellant: in Malauar* Noche.

Negundo facultates.

MVLTIS *facultatibus prædita est hæc arbor. Teneriorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contusis, vtilissimè contusa fouentur, modò nõ adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequẽs adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq; nocte dolorem sustulisse, materiamq; digessisse affirment: deinde foliis contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.*

VTILEM perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participant, veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus cohibere, eámque ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

Negundo vitex nõ est.

De Iaca. CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR *est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis*

effigie, interdum maiorem, foris virentem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque soleat, ita vt assumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectóque putamine (qui nullius est vsus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

Iaca. Panaz. VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca: *in Canara & Guzarate* Panaz. *Nascitur autē dūtaxat in maritimis.*

EXPERTVS *sum cum in me, tum in plerisque aliis, hasce castaneas siue nuces alui profluuia mirum in modum sistere.*

*Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15 suarum nauigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri est: fructui magnitudo bini ac medij palmi, crassitudinis verò humanę coxę. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Cùm maturescere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq; videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut fermè Peponis moschum redolētis, parumq́ue, si saporem quæras, abest à cotoneo persico, eodemq́ue mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò suaue medicum malum comedere. Intra mēbranas habet vt Malum punicum, inq́ue eis delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorémue illo fructu quempiam.

Iacerus.

De Iamgomas. CAP. V.

Iamgomas descriptio. ARBOR *Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbo. Cùm primùm emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis* Iamgomas.

Iamgomas. Iamgomas serēdi ratio. ACCEPI *à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquā eum ederit certa quædam auis, excretus,*

excretus, vnà cum excremento feratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiúsque fructifera fit arbor.

De Carandas. CAP. VI.

Carandas historia.

ARBVSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricãte per maturitatem, gratißimoq; vuarum sapore, ex quo à nõnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis ponticæ cum suo putamine, interdũ maior; succum nonnumquam exstillãs viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cùm viridis est, muria aut aceto cõdiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.

Carandas.

NASCITVR tùm in continenti, tum in Balagate, vocatúrque Carandas.

Auzuba.

*Huic ferè simílem describit Oviedus lib. 8. suæ historiæ cap. 11. in hunc modum: In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & vtili, Auzuba nomine, fructu quidem longè suauissimo, vt sunt pyra apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficubus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sidit.

De Coru. CAP. VII.

Coru historia.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscumq; generis dysenterias præsentißimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt.

Herba Malauarica.

VSVS est corticis radicum primùm exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putaui, sed degustatum, insipidum & frigidum inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo or-

dine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru facultates.

PVLVEREM huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciaque vna butyri non salsi, ignis calore elicimus aquam stillaticiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillaticiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vnciis ægro propinamus. Quòd si opus est, adiicimus pulverem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniiciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quòd si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est orizæ sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizæ, quam Canje vocant, macerati, pro virium ægri robore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi vrgente admodum necessitate in inueteratis dysenterijs eius necessarius sit vsus.

Canje.

SED tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus; cogor tamen fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus præparatam, magis præsentaneam opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas vrgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu serù propinare ad os eluendum solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches pulueri sumptum.

De Aua-

De Auacari. CAP. VIII.

Auacari historia.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen astringentior. Hanc plantam Auacari nominant incolæ. Nascitur in montibus. Auacari.

Auacari facultates.

AIVNT mirè esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimẽtum se fecisse asserunt Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cùm integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito & in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.

De Mangas. CAP. IX.

TAMETSI ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores iis qui in Europa proueniunt, veluti aureæ mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes; omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum aliis fructibus ita enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emãt. Mangas.

Mangas autumnus.

COLLIGENDI tempus est in regionibus calidioribus, mense Aprili: aliis regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi Rodolho vocant) & Nouembri. Rodolho.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.

Mangas delectus.

PRIMAS igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia iis superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quem Balagate gignit, maior in vniuersum supradictis.

supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanagar & Dultabado primaria vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

HABEO *in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborem huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidē & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commēdabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.*

Mangas facultates.

COLORE *est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, insperſis in eius meditullio gingibere, & allio. Interdum editur cum sale, & nonnumquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius osiculis assatis, alii profluuia sisti aiunt, quod verum esse deprehendi: nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto, ob eorum amarorem.*

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ lib. cap. 3. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hic adscribam vt vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

Iziama.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Guanabano similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est cū magnitudine, rami forma & folio. Duabus verò in rebus differunt, primum, quòd huius fructus minor sit Guanabano, corticisque color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior sit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

NASCITVR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pineæ nucis similitudine Piñas appellant, non quòd eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quòd eius cor-

eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus, qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio prosilit caulis rotundus vnicum ferens fructum, qui post 10 aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tamquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis sic vt media turionum pars extra solum extet; atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata; altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suaui gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant; gingiuas tamen lædunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantùm aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocatur radix, eoq; plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa. CAP. X.

HÆC *planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas euadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassáque costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdã coniunctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.* Musæ historia.

NASCITVR *in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vo-*

Quelli, Palan, Piçan.

gala: vocaturq; illis Quelli. Nascitur etiã in Malauar, vbi Palan *; & in Malayo, vbi Piçan dicitur. Prouenit etiam plerisq; aliis locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi Bananas * nuncupantur. Arabes eum fructum

Guinea. Bananas.

Musa, Amusa.

Musa, aut Amusa vocant. Sic & Auicẽna, & Serapio, & Rhases', qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt forte & alij, quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martabã prouenium: primũ enim è Bẽgala eo delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderẽt: vocãtur nunc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniũtur meo palato gratiores & odorati, Cenorins appellant: sunt ij læues, flaui, & pleni. In Malauar sunt Chincapalones dicti, suaues & palato grati, plen, colore viresc entes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliusq; prouinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum & vino deinde maceratum insperso Canella, multo melius sapit quàm malum cydonium assatum. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè fricatus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

Ficus Martabanis.

Chincapalones.

Iminga.

Musæ faculates.

SCRIBIT Auicẽna lib. 2. cap. 491. paucũ præbere alimentũ, bilem generare & pituitã: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachũ autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oxymel cũ seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & vrinã ciet.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deiicere: subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectãtium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pulmonum ardores, eũq; qui liberalius hac vescuntur, stomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari,

opitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructum in febribus aliisque morbis.*

RIDICVLVM *autē est quod scripsit quidā Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quòd dignus sit Musis, aut quòd earū sit cibus. Addit præterea eum esse fructum quem degustauerit Adā in Paradiso terrestri.* Ridiculum Musæ etymon.

*Iam aliquot annis in ea opinione fui, vt existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ, pomo Arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit, quòd in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

*Vlysipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet, vocāt enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem: Eius iconem satis affabrè pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap de Palma. Figuera banana.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. nauigationū suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctā descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia secutus est Cardan. lib. de subtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ, cap. 33. eundem describit, atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hic subiungemus. Poma Paradisi. Pacona. Paquouere.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed plāta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc improprie dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hęc ventorum flatibus facilè multifariam dissecantur, & ex costa illa per solij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modum dissectq. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuā producit, viginti, triginta, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustinentem, nōnumquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Platanus.

Cortex

Cortex huic satis crassus, sed qui facilè eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem Integra vua ante maturitatem colligenda est, cùm videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in æribus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrimque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum catoibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem non fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, ât maturum, sine pane aliõue aliquo condimento, grauissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui suam profert annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verùm ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouãt, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta vtpote inutilis. Adeò verò fœcunda est hæc planta, vt numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primùm trãslata. Hæc ex prolixa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones. CAP. XI.

Doriones descriptio.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus recensentur à plerisque* Doriones *in Malaca vocitati, fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratisque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminaque exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis cõtusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita molescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Osiculum hæc in se continẽt mali persici osiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblõga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodũ virescentia: flos è candido flauescens. Arborẽ Iuglandis modo prægrandem esse aiũt, foliis laurinis.*

Alia Doriones descriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum describunt: Fructus est*

Strobilo

Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior, & eiusdem ferè formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor cōcamerationibus siue cauitatibus constat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quam Hispani Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferā esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.*

*Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. suæ historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam ferè Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ maliquam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quàm in pyris. Caro cādidissima saporisque delicatissimi, quę facilè, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus. Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum:

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus annis ex Æthiopiæ Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollique vt in cydoniis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potius sulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo, duro & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantem, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hęc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanente tamen perpetuò aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Guanabanus.

Anagyridis legitimę fructui similima, nigro tamen colore nitentia, ex vmbilico libris quibusdam suspensa, vt in eius icone conspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurino simili protulerunt, sed quæ subsequente hieme perierint.

HVIC etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ, his verbis: Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum fere pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine lepotinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptãda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non male nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phaseolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, Coliyne conspicitur, cuius fructus Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocãt, haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddam genus seruant. Siquidem hunc pulpa exempta granis Mayzi lapillisue aut re simili implent, variisque plumarum generibus superne exornant: deinde inferiori parte pertusum bacilo adaptant quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cùm hunc fructum (quem *Marake*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractant, crepitantemque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Tangi*. (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliàs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) periuasi. Marake.

OVIEDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuero tetrasyllabum describit in hunc modum: *Higuero* arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subsellijs, ephippijs, aliisque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facilè delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum penuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indiæ continente. Higuero.

GVANA-

GVANABANVS SCALIGERI FORTE.

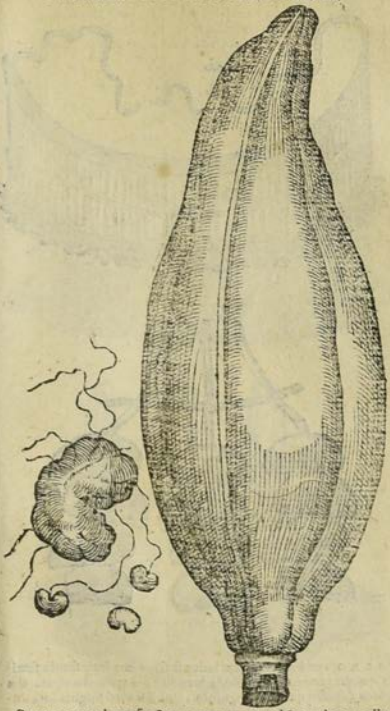

CETERVM hunc fructum, quocumq; tandé nomine appelletur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostræ Epitomæ adiiciendum putaui in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

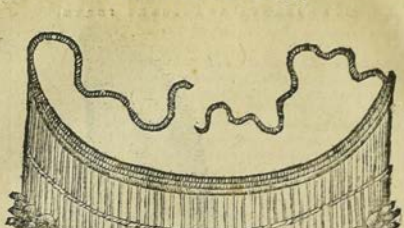

PORRO apud me seruo ex huius fructus aut huic similis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xylino contexta; alia item bina è fructu quodam anguloso. Constât verò singula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine teticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus vti solent, quem-

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & tintinnabulorum vsus est : mitum etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posteriotis meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

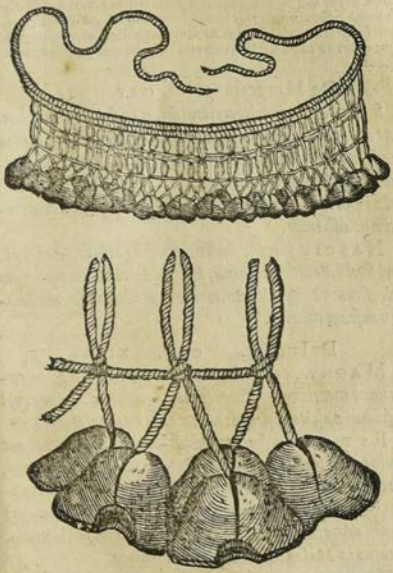

AHOVAY nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contrà vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quantum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisi rami succum emittũt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans. CAP. XII.

Mangostãs. SED *& inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam* Mangostans *incolis nuncupatum, gustus*

Mangostans descriptio. *suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.*

NASCITVR *hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeò, vt sua dulcedine nauseam moueat.*

De Iambos. CAP. XIII.

MAGNA *apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.*

Iambos historia. EST *autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulo maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicã, similis est hic fructus magnis Gallis* recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humido.*

Iambos. *Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos.

ARBVSCVLA *ipsa in Pruni magnitudinẽ assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide*

ferreæ

ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniam admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel dumtaxat fert in anno vt plerąq. omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis nouos edit fructus. Iambos post 4. annum fructifera.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.*

Nisi noster Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulchertimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydoniis Bengalensibus. CAP. XIIII.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Lusitanica lingua* Marmelos *de* Bengala, *id est, Mala cydonia è Bengala; quoniam saccharo condita primum ad me perlata sunt è Bēgala, cum hac inscriptione,* vtilia sunt aduersus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequēter in proximas siluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modo in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.* Marmelos de Bengala.

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tū in reliquis vbi prouenit regionibus, est* Sirifole *et* Beli: *Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.* Sirifole, Beli

EST *verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Perficæ mali, eiusdem q; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò matureścens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem consecutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indureścit* Beli historia.

veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRVCTV maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.

Beli facultates. SOLENT Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuiis sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia.

Dimas Bosque Medicus. RETVLIT mihi clarissimus vir Dimas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hic medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iasanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profligāda dysenteria, quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cum ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo mixtam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpā saccharo exceptā, vt in cydoniis solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum inspersō saccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clysteres iniiciebat; similem verò effectum præbebant, qualē balaustiorum aliorumq, adstringentium medicamentorum quibus vti solemus, decoctia præstare solent.

AT silentio prætereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm dum assantur, ea creperunt, ipsaq, pulpa Aethiopis faciem, pectus & brachia sic adusit, vt puluere tormentario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quæ semel accensa vehementius vrit, quàm sicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incensum magis quam lignum aut stupam vrere videmus.

Scribit

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayauas ab incolis nuncupatum, non minus adstringentem quàm Cydonia ista Bengalensia, eúmque ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinari solere, sed prius tostum.

De Carambolas. CAP. XV.

FRVCTVS *est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flaueſcēs, qui in Malauar* Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz, *in Malayo* Balimba. Carambolas. Camariz. Balimba.

NVLLVS *eius in medicina vsus, præterquam quòd in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.* Carambolas facultates.

PLERISQVE *bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Sacchar o conditur, gratißimusq; est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.*

De Ber. CAP. XVI.

VOCATVR *hic fructus in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguate nascitur bonitate cedens.* Bor, Ber, Vidaras.

ALIVS *alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, vt commodè exsiccari possit, quemadmodum is qui in Anasegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest vt Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cùm aliis esui aptis malis careamus, vti sunt Camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.*

DIFFERT *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdémque foliis, minus tamen rotundis: verùm nonnihil spinosa est.*

De Ambare. CAP. XVII.

FRVCTVS *est hic in India*, Ambare *vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odo-*

ratus est, gratamq; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fulvus est color.

Amba. Magna.

* Lud. Roman. lib. naulgar. 5. cap. 15. hunc fructum *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, simillima est arbori, frequentesque, vt Pyro fructus. Is suglandem nucem è nostris effingit, cùm iam sunt absoluti. Cùm maturescit, fului, eiusdémque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ atidæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIII.

Iambolones.

NASCITVR *sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem*; incolæ Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarum modo.*

CETERVM *neque hic fructus, neque* Iaca *admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.*

De Brindones. CAP. XIX.

Brindones.

IN *hac regione est fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.*

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeò acidus vti superior, qui tamen non minus quam ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctores vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari alibi transuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est.*

Acetum è Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

Melo Indicus.

EST *apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq; quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus* Pateca *(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hùc Melonem*

Pateca, Batiec.

lonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones noſtrates comeſturi aperimus: ſed per tranſuerſum ſecant. Et licet dulcedine à noſtris ſuperetur hic Melo, attamen ſuauis eſt, refrigeratq; mirum in modum & humectat, tota carne ſeſe in quendam liquorem reſoluente.

Melonis Indici facultates.

VTILIS eſt in bilioſis febribus, & ardentibus, aduerſus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: ſolentq; ſani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè ſit infeſtus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, ſi ab eis ſuas menſas auſpicarentur.

HVIVS ſemina (quæ ante maturitatem candida ſunt, per maturitatem verò nigra) ſomnum prouocant, eaq; reliquis ſeminibus frigidis, tametſi eis non careamus, præſtantiora æſtimamus.

Batiec indi.

REFERVNT Arabes & Perſæ primũ ex India hunc fructum ad ſe delatũ, eamq; ob cauſam Batiec indi appellant, id eſt, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis. Batiec enim eorũ lingua Melonem ſonat. In India verò ab ipſis incolis Calangari dicitur.

Calangari.

MEMINIT huius Auicenna libr. 4. ſen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus commendat.

Budiecas.

PVTARVNT nonnulli id Melonis genus quod in Hiſpania Caſtella naſcitur, quódque Budiecas vocant, eſſe hunc Melonem indicum, & deprauato à Batiec nomine Budiecas appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per ſolum non extenditur & ſerpit, ſed ſeſe in altum attollit.

AIVNT etiam in Africa Indicis ſimilem naſci: ſed cùm non viderim, affirmare non auſim.

IGNORABANT eruditi huius regionis medici, iſtius Melonis in Medicina vſum: (non ſolet enim ad huiuſmodi

modi minutias sese abiicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine dumtaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.

*Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum: Habent in Calecut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed condituræ aptiores. Res est nõ indigna memoratu; huic nomen est *Comolange*. Oritur inculta tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo. CAP. XXI.

Mungo.

EST *verò* Mungo *semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.*

Mungo vsus

FEBRICITANS *cibo abstinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: post quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratum* Múgo *& instar Orizæ coctum febricitanti exhibent. Panem verò triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametsi non stercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos. sed superficialiter dumtaxat aratum solum, propria pinguedine et vbertate etiam interdum sine pluuia, frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.*

NASCI *etiam ferunt in Palæstina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq́;* Messe*, *Bellunensis eius interpres* Mens: (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum.) Item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cùm facilioris sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.*

*Meisce habent nostra exemplaria. Mex.

*Missus est VValerãdo Doræo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, vt primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum continet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto, sed neque etiam huic Mungo, cui exactissimè conueniret, nisi calidus es-

lidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Nec tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hîc inferemus: atque alterius cuiusdã pusilli fructus quem ad me superiore æstate claris. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariẽsi Professor misit, quemque *Buna* nonnullis, aliis verò *Elgine* nuncupari tradit.

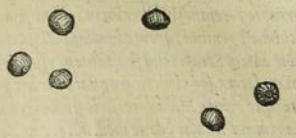

BVNA igitur Fagaræ est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quendam per longitudinem virimque habente, per quem facilè in duas æquales partes separatur, quæ singula grana continent oblonga, altera parte plana, fauescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria portionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem obtinentem.

De Curcas. CAP. XXII.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cum suo putamine, non tamen adeò rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id est, exiguum Inhame*: in Cairo, vbi frequens est,* Curcas *(sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya* Carpata. *Dependet ex ramis cuiusdam planta* Curcas descriptio. Chiuiquilenga. Curcas. Carpata.

plantæ, quæ seritur: nullius, quod sciam, in medicina vsus.

QVANTVM coniectura consequi possum, videtur Serapio libr. simp. cap. 225. huius meminisse, vocabúlque

Habelculcul. Habelculcul * corrupto vocabulo, cum Hab-alculcul dixisse deberet, quod Curcas significat (nisi nos ipsi forte Curcas corrupte vocemus) Hab enim magnum semen sonat, al articulus est genitiui, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsum seminis quidem copiam facere, sed cholericam quam vocant passionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.

EIVS meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocátque Kilkil, sed forsitan corruptè.

Kilkil.

SED quoniam in Cholericæ passionis mentionem incidimus, eius causas, signa, & curandi rationem hic subiiciemus.

χολέρα. Morxi. χολέρα Græcis, Cholera Latinis (vulgus medicorum Cholericam passionem nominat) Indis Morxi, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulum corrumpentibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametsi corruptè legatur apud Rhazen Saida, morbus est acutissimus, his præsertim regionibus, præsentibúsque eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spatium hominem necat, & quando tardissimè, quarto die.

Mordexi. Hachaiza.

Causæ. SOLET accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vsum, idque magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis menses hiberni.

Signa. PVLSVS languidus est & concisus, difficilis respiratio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò incendium & sitis, oculi conniuent, vigiliæ torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tandem virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

DANDA

DANDA est opera, vt confestim & sine mora succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm euacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cuminii decocto (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: alvus verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum. Curatio.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur ægro stillaticius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo exempta sit, deinde cum pauxilla aqua canellæ & rosacea, momentóque corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa, quæ si recentia nonâ inuenitur, muria condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum Canella, tametsi in victus ratione huiusmodi calida rarò præscribam, sed foris damtaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde canellæ facta.

PECVLIARIA verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillaticio Canellæ liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inuenti tribus granis Lapidis Bezar, cuius suprà memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.

PORRO eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant ægris aquam decoctionis erizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, crura que ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suum Betre edendum exhibent.

Inhame. *Inhame Lusitanis vocatur planta quædam amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet: ac semel sata, radice se propagat. Eam tametsi nonnulli Arum Ægyptium esse censeant. Colocasiam potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine *Tuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamé pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

Caceras descriptio.

De Caceras. CAP. XXIII.

INVENITVR *hic radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalē, folia simul implicata virentia, Iridi luteæ aquaticæ. siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo, deinde siccata, castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est.* Caceras *hic vocant.*

De Datura. CAP. XXIIII.

Datura descriptio.

PLANTA *quam huius regionis incolæ* Datura *appellant, caule est crasso, foliis amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem neruos habentibus, insipidis ferè, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremque foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.*

INIICITVR *à furibus hic flos, aut eius semen in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.*

Datura mentem offendit.

Curatio.

PRIMA *cura esto vomitum cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remansit, vna cum cibo euiciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis clysteribus, & forti brachiorum & crurum paulò supra pedem confricatione, fortibúsque*

fortibúsque ligaturis: interdum etiam venam secare in maiore pedis articulo.

HORVM *remediorum vsu nemo ex meis vnquam periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spatium curaui.*

PROPINATVR *à plerisq; hoc medicamentum ridendi et relaxandi animi gratia, cùm vident eos qui id sumpserunt, velut amentes, & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.*

De Bangue. CAP. XXV.

QVIA *nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent* Bangue *Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè* Ofium *vocari dixi, nõ differre, non absre fore duxi, pauca de* Bangue *disserere.* Bangue. Ofium.

EST *igitur* Bangue *planta* Cannabi *haud absimilis, nisi quòd huius semen* Cannabino *minus est, nec ita candicans vt illud: deinde huius stolones lignosi nullo fere cortice vestiuntur, cõtra quã in* Cannabi. *Postremo Indi huius semen et folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cùm Auctores contrarias facultates* Cannabino *semini tribuant, videlicet, quòd genitale semen exsiccet.* Bangue descriptio.

COGITVR *autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscent faufel virentẽ (nam inebriant, et quodammodo sensus cerebri ledunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum et moschum, plerique opium, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quòd in extasin quodammodo rapiãtur, atque omni solicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.* Bangue succus.

CETERVM *eius vsus primum excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituũ & milites tres homines qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc* Bangue, *aut vino, aut opio*

epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent.

Sultanus Badur. SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio cõsiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quòd cùm in somnus adire vellet Lusitaniam, Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, & Persiam, pauxillum Bangue dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & supra recitatis simplicibus permistum, Maju vocant.

Maju.

De Anil. CAP. XXVI.

Anil. Gali. Nil. ANIL *Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi sit,* Gali, *nunc verò à plerisque* Nil.

HERBA *est quæ seritur singulis annis, Ocymo* similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quòque magis exsiccatur, eò magis ad cæruleum colorem tendit, donec tandem in cæruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.*

Anil delectus. ID *Anil probatur, quod maximè purum est, quódque vsttum arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

Mangitiquam. *Mangitiquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorum interpretatio haudquaquá placet. Siquidem non scelemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multo elegantius quadrat.

Sed hîc illius inscitiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam ex Orta meisque in illum annotatiunculis & Monardis magna ex parte contexuit) iungatur mevelle Mangitiquam eandem plantam esse cum Isatide, quam potius existimo pluribus notis cũ Anil nostro Auctori descripto conuenire, quàm Ocymum, cuius foliis suum Anil depingit. Sed an quæso Anil quod meus hic calumniator postea describit, cum Ocymo peculiare quidquam habet? Memini ante aliquot annos ex Anil semine Alexandria missо, quale ipse describit, cuiusque planta istic ma-

istic magno in vsu est, naras mihi plantas, quæ Lentis seu Coluteę minoris foliis conspiceretur, floresque luteolos sparti Græcorum (quod Hispani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequentis hiemis imbria sustulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

Planta peregrina.

NASCITVR *in Malauar planta mirę naturę, nam si quis manum admouerit, ilico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam descripsit,* quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.*

Plãta in Peru nascens.

*Fræciscus Lopez de Gomara in Historia generali, cap. 154. & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus. CAP. XXVIII.

CETERVM, *quoniam plerumque Nizamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his aliisq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.*

ELAPSI *sunt igitur circiter trecenti anni, quòd potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ quæ intra Gãgem est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.*

EODEM *tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos* Reisbutos *vocant.*

Reisbutos.

A REGVLIS *Balaguate originem ducere creditur, quos nunc* Venezaras *appellant, tum alij hanc regionem incolentes* Colles *nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, prædæ & latrocinijs vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri.*

Venezaras.

Colles.

Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo prædæ partem auferant.

Regnum Dely.

EST *verò hoc regnum Dely proculin continenti situm Septentrionem versus, & Coraſone vſque extenditur. Frigida admodum eſt regio, niuibus & gelu per hiemem non minus diuexata, quàm noſtra Europa.*

Mogores, Tartari.

HOC *regnum occuparunt, elapſi ſunt triginta amplius anni,* Mogores *quos* Tartaros *nuncupamus (conſpectus verò mihi fuit Regis Dely frater in aula Sultani* Bhadur *Regis Cambaya, atque eum rex multo honore afficiebat) ſed aliquanto poſt tempore Tartaris ademptum eſt idem Regnum ab vno Equite, qui infenſus Regi Bengala, quòd eius fratrem occidiſſet, ſeditionem aduerſus Regem mouit, eoq; trucidato regnum Dely aliaq; multa regna occupauit, ita, vt omnium ſui temporis potentiſſimus rex fuerit exiſtimatus. Nam à viris fide dignis accepi, eius ditionem octingentas leucas ambitu occupaſſe.*

Xaholam.

ERAT *hic eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bengala, vocatusq; fuit* Xaholam, *id eſt, Rex mundi.*

Tamirhan. Tabetlanes. Tamir-langue.

DE *huius geſtis maior hiſtoria conſcribi poſſet, quàm de magno* Tamirhan, *quem nos corrupto nomine* Tamberlanem *vocamus, nonnulli* Tamir-langue, *idq; melius, quod* Tamir *proprium eius nomen fuerit, &* Langue* *claudum ſignificet, quemadmodum ipſe erat.*

Xa-holam.

CETERVM *cùm hic Rex* Xa-holam *occupaſſet Decan & Cuncam, nec poſſet tantum imperium continere, rediit ad ſua: & his poſtremò occupatis regnis ſuum conſobrinum præfecit.*

DELECTATVS *eſt ſemper eius conſobrinus peregrinis nationibus, vt ſunt Turci, qui propriè ſunt Aſiæ minoris incolæ, quam nunc Natoliã appellant: Rumes, qui Thraces ſunt: Coraſones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.*

DIVI-

DIVISIT autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angediua vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit Adelham, quem nos Idalcam appellamus. Et prouincia quæ a Cifardam vsque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, præfecit Nizamaluco. Adelham. Idalcam. Nizamaluco.

HI solùm duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad mõtem Guate appellatum. Latè patet hic mons, et multis locis præaltus est: illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planitiem desineve. Et quoniam lingua Persica Bala fastigium significat, Guate verò montem, vasta illa vltra eum montem prouincia, nomen Balaguate inuenit, quasi dicas, supramontanam vel vltramontanam. Guate mõs. Bala, fastigium.

BALAGVATE igitur prouinciæ præfecti sunt Imademaluco, quem nos Madremaluco appellamus, & Cotalmaluco, & Verido. Imademaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido,

ERANT verò omnes isti Præfecti, peregrini nationis, præter Nizamaluco, quem ex Decan oriundum prædicant, & filium esse vnius Tocha Regis Daquem, cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex Daquem. Hinc fit vt Nizamaluco ex regia stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos. Rex Daquem.

SVCCESSV verò temporis factum est, vt hos omnes Præfectos tæderet obsequij regij. Commutatione itaque inter se facta, prouincias quibus præfecti erant, singuli sibi occuparunt, & captum Regem Daquem, in Beder primaria regni Decan vrbe, Verido vni ex Præfectis custodiendum dederunt.

Mohadum coja. Veriche.

HVIVS *coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti* Mohadum coja *&* Veriche, *quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus, videlicet* Mohadum, *vrbs Visapor, quæ nunc est regia* Idalcam, *& Solapor & Paranda, quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit, quæ Cambaya & Nizamaluco prouinciæ contermina est.*

Adelham.

PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ* Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco

AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curaui (a quo plus duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum hærere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.*

Imadmaluco.

IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circassius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco.

COTALMALVCO, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido.

VERIDO, *natione Hungarus, & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

CETERVM *ante quam ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique.

RAO *lingua indigena Regem significat:* Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum.*

Admissuri

Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomine vocabulum Nai-que *adnectere solent, vt* Salua-naique, Acem-naique: *Si verò multo honore dignum censent,* Rao *vocabulum adiiciunt, vt* Chita-rao, *quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam* Chita *Lyncem sonat: igitur* Chita-rao, *rex Lyncis fortitudine. Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, vt omnium rerum est vicissitudo.* Rex Bisnager.

SED *vt ad rem redeamus.* Adel *lingua Persica* Iustitiam *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent,* Ham *vocant: hinc factum est, vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus sit, cùm ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant; quoniam, vt intelligo, Arabica & Persica lingua* Saibo *Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.* Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

MALVCO *regnum sonat, &* Neza *lanceam lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.* Maluco. Neza.

SIC Cota *idem est Arabibus quod Arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.* Cota.

IMAD *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.* Imad.

VERIDO *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas, Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.* Verido. Melique.

PORRO *quoniam* Nizamaluco *interdū à me* Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli significationem prætermittendam esse non duco.*

Nizamoxa.

Xa-Ismaël. Xa-tamas.

XAISMAEL *pater eius* Xatamas, *qui nunc rerum in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius* Xa-tamas, *idem mandatū dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo* Xa, *quod regem Persica lingua sonat, decoraut. Hinc factum est, vt nunc* Adel-xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa *appellentur, nonēque regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est* Nizamo-xa: *at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa.

Adel-xa. Cotumi-xa.

Sofy.

HVNC Xa-Ismael *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Susi.*

Susy.

Xeque.

SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: sed errant. Nam tametsi Xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur Xeques Arabes) tamen* Xa-Ismael *dicendum, id est, Rex Ismaël.*

XA *vocabulum me inuitat, vt aliquid de ludo latrunculorum hic addam, qui admodum familiaris est Persis & Mauritanis, tametsi apud eos alia sit ludendi ratio.*

REGEM Xa *nuncupant; quoties verò eum impetunt, minimè* xaque *dicunt, sed* xa, *quasi dicerent, moneo te Rex, vt loco te moueas. Reginam appellant* Goazir, *id est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocant: Delphinum siue Sagittarium,* Fil, *id est, Elephantum: equitem,* guora, *id est, equum: turrim autem, seu quem Elephan-*

Goazir.

Fil.

Guora.

Elephantum dicimus, Rochha, *id est*, *Tigridem*: *peditem*, Piada, *hoc est*, *virum qui pedes præliatur*. Rochha. Piada.

*Mathias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totam Asiam vastauit, & vsque ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulo post: Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox, & multa bella feliciter gessit, &c. Temir cutlu. Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

A.

Abexim regio 29
Abohali 11
Acem-naique 216
açete 49
açibar 9
acorum 126
Acsac-cutlu 217
adamas 168. & seq.
Adel 215
Adelham 214,215
Adelxa 216
adhar 132
adrac 155
aëc 27
agallochi historia 67
agallochum 65,67
agalugen 67
ahouay 197
alad 151
alaf 132
alaqueca 176
alditrira 124
aled 151
Alep Syriæ emporium 56
algalia 19
aliaa 155
aliofar 178
almaz 168
almharur 15
aloë 9, 10, 11, 12, 13, 14.
ἀλόη ibidem
aloë fossilis 14
altith 16, 17
alypum 143
Amba 202
ambar 5,6,7,8
ambare 101
ambari delectus 8
ambarum 5,6
ambili 114
amfiam 21
amomum 121
amusa 190
anacardium 119
Andanager Decæ emporium 71
ane 49
Angediua insula 5
angeidan 15
angelica 19
anil 210
anime 34, 35
anjuden 15
anonymos 211
anthrax 174
antispoda 48
antit 15
anuale 112
arate 112
arata 125
arboris flores violarū loco 122
Arbor tristis 181
arboris tristis aqua ib.
areaa 9
areca 98
aretea 112
aritiqui 112
armenus lapis 177
armusel 83
arnabo 160
arroba 174
asa 15,16,17,18
assabeldiriti 124
asuar 110
ati 49
auacari 187
Auellanæ Indicæ 99
auzuba 185
azel piscis 6
azeure 9
azfar 110

B.

Bache 124
Bade-frangi 145
Bahoo 117
Bala 213
Balador 119
Balaguate 215
balatius 174
Balymba 201
bananas 150
Banceancs 20,38,66
Bangue 209
Barbaria 150
barcaman 140
baro 49
batiec 202
bauasimga, bauasimgua 117
bazar 165
Bdellium 36
befbase 81
belenizan 25
beletegi 110
beli 199.& seq.
Belzaar 166
ben album & rubrū. 160
Benjaoy 24
ben Iudæum 20
Benjui amygdaloides 25
benjui de boninas 25
benjuifera arbor 26
benjuinum 20,23,24, 25,26, &c.
ber 201
berifera arbor 31
beryllus 170
betre 72,73. & seq.
betre historia 72
Bezaar 166
bezar lapis 164. & seq.
Boam 166
Bodoins 29
bola 29
bor 201
borrax 137
Brameres 20
brasilium

brasilium lignum 69
brasma 90
brechmasin 90
brindones 202
budiecas 203
bunapalla 81
bybo 119

C.

Caceras 208
Cachoraa 168
Cadegi Indi 76.& 77
cafur 37
cahzçara 129
cajous 120
cairo 106
Cairum vrbs 25
çais manis 59
calafur 83
calambac 67
calambuco 78
calamus 124. & seq.
calandates 137
calangari 203
caluegiam 152
çamac 27
çamac araby ibid.
camariz 201
cameza 60
cancamum 32,33
candil 118
canella 54.& seq.
canella est cassia 58
canellæ aqua 62
canellæ oleum 63
canje 186
caphura 36
caphura aschap 37
caphuræ historia 38. & seq.
capsicum 93
capur, cafur 37
carabe 32
carambolas 201
carandas 185
carate 168
carbunculus 175
çarça parilla 151
cardamomum 93.& seq.
caril 104
carpata 205
carpesium 92.160
carrumfel 83
cassab 124
caserthendat 154
cassia 19.& seq.
cassia sol. 116.& seq.
cast 136
cate quid sit 44
cate comer 9
cate, Lycij 43.& seq.
cate, ponderis genus 8
çato 43
caxcax 21
cebar 9
çembul 129
cenalsil 49
cenotins 39
chacani 58
chaledhum 151
chalidunium 151
chamelea 67
chamderres 39
champe 182
chandama 69
chanque 83
chanquo 179
cheichem 33
chelidonium 152
chetipo. 179
chermes 33
chinæ radix 145. & sequent.
chinæ Scithæ Asiatici 140
Chinarum regio 147
chincapalones 190
Chingalæ 65
chiuiquilenga 205
chofolus 19
chofera morbus 161
206
choletica passio 161
chrysobalanus 81
chulem 136
cinnamomū 60.& se.
cobra de capelo 161
cocci oleum 105
coccus 104
coccō de Maldiua 106
Colles 211
comdaca 117
cominham 126
comolange 204
Comorim promontorium 7
conder 28
copra 104
oleum ex Copra 105
coquo 103
cordumeni 97
coru 185
cost 136
costi 136
costi historia 137,138
costus 136
cota 215
Cotalmaluco 213,214
Couchin Indiæ emporium 70
croci Indici historia 151
croeus Indie. 152,160
çua 158
cubab chini 91
cubebe 91.& 92
culungem 152
cuminum rusticum 125
cumue 91
cunhet 151
çupari 58
çura 103
corcas 205
curcuma 152
curcumani ibid.
cuurdo 60
cydonia de Bengala 199

D.

Darchini 19
darfulful 87
darsihahan 60
datura 108
darzad 151
danlalsil 122
delegi 110
Dely regnum 212
Dialacca, dallacca 34
Dimas

Dimas bosque medic. 100
dirimguo 124
dirire 124
Diu insula 133
dore 95
doriones 192

E.

Ebur 49.& seq.
ebur fossile 56
elachi 95
elæomeli 106
eleni 103
elephanti dens 42
elephantorũ carne vescũtur Æthiopes 50
elephantus 53.& seq.
Elkaue 205
embelgi 110
ençal 95
etremelli 95

F.

Fagara 93
Faua de Malaqua 119
fausel 98
fausel histor. 100
fausel aqua stillatitia 101
feruzegi 173
ficus martabanis 190
figueta banana 191
fil 49,116
filfel 98
filfil 87
foca 132
folij historia 76.& seq.
folium Indum 79.& seq.
formicæ Laccam elaborant 32
fufel 98
fula 104
fulful 87
fusti 85

G.

Galanga 154.& sequentib.
Gali 210
galungen 152
gandas 51
Gandis 76
Ganga fl. 23
Ganges fl. 69,129
ganta 146
garro 67
garyophylli 83.& sequentib.
geiduat 157.& seq.
gemmæ 168
gengibil 155
gingiber 155.& seq.
gingiberis historia ib.
gingiber siluestre 158
Goa Indiæ emporium 70
goan arbor 49
Goazir 216
golfam 79
gotim 112
gramalha 117
granatus lapis 176
guayacum lignũ 146
Guanabanus 193.& seq.
guate 213
Gubera 33
Guinea 58,190
Guora 216
guti 113

H.

Habalculcul 206
habelculcul ibid.
habet 151
hacchic 44
hachaiza 206
hadhadh 44
hager armini 166.& 177.
halilig 110
Ham 215
hamama 121
haud 67
havis cachule 132
heger 124
herba Malauarica 185
herba Mexicanẽsis 131
Hieroloti fabulæ 56
hiarxamber 117
higuero 194
hil 95
hilbane 95
hirculus 131
hyacinthus lapis 176

I.

Iaca 183.& 184
Iacerus 184
jagra 104
jaiama 188
jaifol 81
jambolones 201
jambos 198.& seq.
jamgomas 184
japatri 81
jaralnare 103
jaspis 176
jausalindi 103
jausiband 81
Idalcam 213
ihumani 21
Imad 215
Imademalueo 213
imgara 15
imgi 155
imgu 15
iminga 190
imperatoria 19
Indi odoramentis dedissimi 181
Indiæ regiones aliquot 211
inhame 208
jogues 157,162
iraa 169
itam 169
Iulfar portus 178
iunci historia 134
iuncus odoratus 132
iuncus rotundus 134

K.

Kilkil 206

L.

Lac 29
lacca 29.& seq.
Lada 87
lamparam 150
lancuaz 154
lanha 103
lafer 18.& seq. laseris

laferis descriptio ibid.
laserpicium Gallicum 20
lauandon 154
insula D. Laurentij 58
lengibeh 151
ligni Colubrini descriptio 163
lignum aloes 65
lignum colubrinũ 161
lignum semperuiuum 43
liquidambar 90
Lispor emporium 169
loc sumutri 29
louan 27
louan jaoy 26
lue 31
lulu 178
lues venerea 145
lycij historia 44. & seq.
lycium 44. & seq.

M.

Macer 13
macis 81
machazari 71
Madremaluco 212
Magna 201
magnes 177,178
è Magnete patinę 178
maju 210
malabatrum 76. & seq.
Malacensis lapidis descriptio 167
Malacensis lapis ibid.
Malauarica herba 185
insulæ de Maldiua 6
Maluccæ insulæ 83
Maluco 215
mambu 52
mangas 187
mangiriquam 210
mangostans 198
mangelis 168
manjale 151
manica 175
manna 45,46
Manfarunge 105
manus 141,168
manus auri 174
Mataka 194
matazaluelbe 122
margarita 178. & seq.
marmelos de Bengala 199
maro 103
mazafrani 71
mecert 21
meisse 104
melato 28
melegueta 96. & 97
melique 215
melo Indicus 202
Menxus 11
meriche 89
Mesera 15
Mesue Arabicus. 11
mex 204
mexit 122
mexquetera ibid.
Moalis 73 & 100
moçebar medicamẽtum 11
Mogataby 16
Mogores 213
mogori 181
Mohadum-coja 214
molanga 87
Mombaim insula 58
monoceros 52
mordexi 161. & 206
morois 89
moti 178
morxi 206
mungo 204. & seq.
murrhina vasa 176
musa 189,190
mutu 178
myrobalana 110. & seq.
myrrha 29,36

N.

Nabathæa 133
nachani 44
Naifes 169
Naique 214
Naires 50
Naledinæ insulæ 5
Nana 190
nardus 129. & seq.
natel 103
negundo 183
Neza 215
nigella 97
nihor 103
nil 210
nilaa 175
nilacandi 175
nimbo 182
nimbo historia ibid.
Nizamaluco 213,214
Nizamoxæ horti 71
Nizamoxa rex 122, 216
noche 183
nux Indica 101. & seq.
nucis myristicæ historia 80

O.

Ocila portus 64
Ocofotl 9
oculus catti gemma 176
ofium 21,209
ὀπὸς 22
opium. 21
orraqua 103
oxyphœnix 116

P.

Pac 98
pacona 191
pachee 173
palan 190
palea de Mecha 132
palla 81
palma Indica 106
palma siluestris 116
palmitos 106
pam 73
panaz 184
paquouere 191
pardaon 118
Patizatarei filia 181
Patizataco ibid.
pastus camelorũ 132
pateca 202
pazan 165
pazar

pazar 165
perdan 42
peruzaa 173
peruzegi 173
pes columbinus 122
petrozan 25
piada 217
piçan 190
piluane 52
pimpilim 89
pinau 98
piper 87. & seq.
piper canarinum 90
piperis historia 89
pisum toxicum 130
Planta peregrina 211
Planta in Peru nascés 211
plaranus 191
Poaz 98
porcellanæ 176
poma paradisi 191
promontorium Bonæ spei 58
promõtorium Comorim 7
promontoriũ Cori 66
promontoriũ de Curientes 52
pseudoopalus 177
pucho 43,136
puli 114
Q.
Quabeb 91
quabebe Chini ibid.
quebulgi 110
quelli 190
quequi 176
querfaa 60
querfe 60
quil 162
quirpele 162
R.
Radix Chinæ 145 & seq.
rametul 162, 163
Rao 214 ratis 168
rauam 144
rauam Chini ibid.
regulus serpens 161
reimones 27
Reisbutos 211
Rex Bisnager 215
Rex Daquem 213
Rex Pegu 53
Rex Sian 53
rezanuale 112
rhabarbarum 144
Rhasis catapotia 13
Rhauan Chini 144
rhinoceros 51
robalçuz 16
roçamalha 25
rochla 216
rodolho 127
ronder 27
rosa Hierichũtina 121
rubinus 174, 175
rubinus de Coria 174
Rufi potio 13
Rumes 24
S.
Sabayo 215
Sac 29
Sacar mambu 47
saccolaa 91. & seq.
saccolaa historia 96
sachbar 132
sahefefram 78
Saibo 215
saififram 80
salihaca 58
Saluanaique 214
Samatra insula 40
sambali 183
sambarane 71
sandal 69
sandali historia 70
é sandalo idola 69
Sandalo simile lignum ibid.
sandalũ 68. 69. & seq.
sanguis draconis 53
sapphiro-rubinus 175
sapphirus 157. & seq.
saraisfeit 47
satisch 130
satiech ibid.
seni 110
sercanda 69
Sian Rex 53
singadi 181
siracosi 45
siri 73
sirisoles 199
smaragdus 173
Socotora insula 9
Sofy 216
sorbus 33,34
sperma balenæ 5
spinellus gemma 174
spodium 46
σποδὸς 48
styrax 24
styrax liquida 20,24 & 25
sucte 155
Sufy 216
Sultanus Badur 210
sumbel 129
sura 21
T.
Tabarget 173
tabaxir 48. & seq.
tabaxir hist. 47
talisifar 81
tamalapatra 76
tamarindi 114,115 & 116.
Tamberlanes 211
tambul 74
Tambuldar 72
Tamirham 212
Tamir-langue 212
tanga 142,143
Taprobana insula 40 63
Tartari 212
Temir cutlu 217
tenga 103
tengamaran 103
terbet 140
thalisafar 79
thapsa 140
thuris planta 29
thus 18
thymelea 22
Tigris 17
tiguar 140
Timor insula 69

Tincal 137
tincar 137
tiriamiabim 45
trec 29
trican 103
tripolium 143
Troglodytæ 156
trungibim 45
turbit 140. & seq.
turchesa gemma 170
turpetum 140
tutia 48
typographica apud Chinas 151

V.

Vaticam 124
Vasa murrhina ex iaspide 176
Vaz 124
Vazabu 124
Vd 67
vdo 26
Venerea lues 145
Venezaras 211
Veriche 214
Verido 213,214,215
vidaras 201
vitex 93
vnio 178. & seq.
vplot 43,136
Vzbeque prouincia 16

X.

Xa 216
Xaholam 212
Xa Ismaël 216
xarabdar 72
Xatamas 216
Xeque ibid.
xylaloës siluestre 66
xir 45
xircast 45
xirquest 45

Y.

Yacut 175
ytembo 49

Z.

Zabarget 173
zamarrut 173
zedoaria 157, 159
Zeilan insula 63
zeruba 158
zerumba 157
zerumbet 157,158
zigir 63

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 55	*versu* 9	oderint	*Pag.* 101	*Vers.* 17	erunt, 18. exsuecas v.l.d.earum
75	24	Est verò 25. siliquulis	106	23	gratiora
87	13	tota ea	127	29	assulosè
98	10	Santalum	181	14	Croci
100	18	materie	207	14	non inueniãtur,

Pag. 108. *Versu* 41. *adde post* continet: quidam eius arboris fructum esse censent, ex qua celebre illud Balsamũ eliciunt Noui orbis incolæ.

Pag. 127. fructus Calami iconi adiunctus, *Habhel est* cuius meminimus in Hispanicarum stirpium historia cap. 26. lib. 1.